

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра практики англійської мови і методики її навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри практики англійської мови
і методики її навчання

кандидат філологічних наук, доцент

_____ Віра СЛІПЕЦЬКА

« ____ » _____ 2025 р.

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ:
МЕТОДИ, ПІДХОДИ (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ
ДЖЕРЕЛ)**

**Спеціальність : 014 «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)»**

Освітня програма : «Середня освіта (Мова і література (англійська, польська)»

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр середньої освіти. Вчитель англійської мови
та зарубіжної літератури закладу загальної середньої освіти, вчитель польської
мови

Автор роботи : **Васеньова Ольга Павлівна**

підпис

Науковий керівник : кандидат філологічних наук, доцент

Соболь Лілія Ігорівна

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

**Завдання
на підготовку магістерської роботи**

1. Тема: Особливості навчання англійських складних слів: методи, підходи (на матеріалі лексикографічних джерел)
2. Керівник: Соболь Лілія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент
3. Студент: Васеньова Ольга Павлівна
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:
 - *аналіз дослідження проблеми складних слів в англійській мові у вітчизняній та зарубіжній літературі;*
 - *характеристика структурних та семантичних особливостей англійських складних слів*
 - *методичні підходи до навчання складних слів*

5. Список рекомендованої літератури:

-
-
-
-

6. Етапи підготовки роботи:

№ з/п	Назва етапу	Термін Виконання	Термін звіту перед кафедрою
1.	Ознайомлення з темою. Збір матеріалу з обраної проблеми. Аналіз наукової літератури.		
2	Робота над I розділом магістерського дослідження.		
3.	Робота над II розділом магістерського дослідження.		
4.	Робота над III розділом магістерського дослідження.		
5.	Оформлення списку використаної літератури.		
6.	Попередній захист магістерського дослідження.		

7. Дата видачі завдання: _____

8. Термін подачі роботи керівнику: _____

9. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлена:

(підпис студента)

10. Керівник _____

(підпис керівника)

Захист магістерської роботи**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ:
МЕТОДИ, ПІДХОДИ (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ
ДЖЕРЕЛ)**

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____		Голова ЕК	_____
Дата	підпис		прізвище, ім'я
		Секретар ЕК	_____
	підпис		прізвище, ім'я

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	13
1.1. Поняття складного слова: підходи до визначення	13
1.2. Класифікація складних слів в англійській мові	20
1.3. Особливості відображення складних слів у лексикографічних джерелах.	32
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ	38
2.1. Основні способи творення складних слів.....	38
2.2. Структурна організація складних слів.....	44
2.3. Семантичні відношення у складних словах	48
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ	57
3.1. Аналіз прикладів складних слів у сучасних англомовних текстах гуманітарної сфери	57
3.2. Методичні підходи до вивчення складних слів у курсі англійської мови	66
3.3. Система вправ для навчання складних слів	72
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей навчання англійських складних слів у процесі вивчення англійської мови на матеріалі лексикографічних джерел та сучасних англомовних текстів гуманітарної сфери. Актуальність теми зумовлена стрімким оновленням лексичного складу англійської мови, що вимагає від здобувачів освіти сформованих умінь працювати з новими словотвірними моделями. Англійські складні слова відіграють важливу роль у сучасній комунікації, оскільки забезпечують економність мовлення, виразність і точність смислової передачі.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійських складних слів у курсі англійської мови.

Предметом дослідження є методичні підходи, форми, засоби та прийоми навчання англійських складних слів, розроблені на основі даних лексикографічних джерел і сучасних англомовних гуманітарних текстів. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та розроблення методичних рекомендацій щодо ефективного навчання англійських складних слів.

У межах роботи поставлено такі завдання: дослідити стан опрацювання проблеми складних слів у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі; з'ясувати структурні та семантичні характеристики англійських складних слів; визначити методичні підходи до їхнього навчання; створити систему лексичних, граматичних і комунікативних вправ для формування вмінь роботи зі складними словами; перевірити ефективність розробленої методики у навчальній практиці.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що поєднання традиційних та інноваційних методичних підходів із системою вправ, що моделює реальні

мовленнєві ситуації, забезпечить підвищення рівня лексичної компетентності здобувачів освіти.

Для досягнення мети використано методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення наукових джерел, а також елементи методичного моделювання. Матеріалом дослідження стали сучасні англомовні гуманітарні тексти та лексикографічні джерела, що дозволило здійснити ґрунтовний аналіз особливостей уживання та структури складних слів.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації методичних підходів до навчання англійських складних слів на матеріалі сучасних текстів та лексикографічних ресурсів, уточненні класифікації вправ для формування лексичної компетентії, а також удосконаленні методики поетапного навчання композитів у курсі англійської мови.

У ході дослідження отримано такі результати: визначено ефективні методичні підходи до навчання англійських складних слів; уточнено структурні та семантичні особливості найбільш уживаних композитів у сучасних англомовних гуманітарних текстах; систематизовано форми й засоби навчання складних слів; розроблено та апробовано систему вправ, спрямованих на формування й удосконалення вмінь роботи зі складними словами; доведено, що застосування розробленої методики сприяє підвищенню рівня лексичної компетентності здобувачів освіти.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів у процесі викладання англійської мови в закладах загальної середньої та вищої освіти, у створенні навчально-методичних матеріалів та рекомендацій для вчителів і викладачів іноземних мов.

Ключові слова: англійські складні слова, композити, навчання лексики, методичні підходи, система вправ, лексикографічні джерела, гуманітарні тексти.

SUMMARY

The master's thesis is devoted to the study of the peculiarities of teaching English compound words in the process of learning the English language, based on lexicographic sources and contemporary English-language humanities texts. The relevance of the topic is determined by the rapid renewal of the English lexicon, which requires learners to develop skills for working with new word-formation patterns. English compound words play an important role in modern communication, as they ensure linguistic economy, expressiveness, and precision of meaning.

The object of the study is the process of teaching English compound words in the English language course.

The subject of the study includes methodological approaches, forms, tools, and techniques for teaching English compound words, developed on the basis of lexicographic data and contemporary English-language humanities texts. The aim of the thesis is to substantiate the theoretical foundations and to develop methodological recommendations for the effective teaching of English compound words.

The research objectives include: examining the state of investigation of compound words in national and international linguistic studies; identifying the structural and semantic characteristics of English compound words; determining methodological approaches to teaching compound words; designing a system of lexical, grammatical, and communicative exercises aimed at developing skills for working with compounds; evaluating the effectiveness of the proposed methodology in educational practice.

The research hypothesis assumes that combining traditional and innovative methodological approaches with a system of exercises modelling real communicative situations will enhance learners' lexical competence.

To achieve the aim, the study employs methods of analysis, synthesis, comparison, generalisation of scholarly sources, as well as elements of methodological modelling. The research material includes contemporary English-language humanities texts and lexicographic sources, which enabled a comprehensive analysis of the structural and usage characteristics of compound words.

The scientific novelty of the thesis lies in the systematisation of methodological approaches to teaching English compound words based on modern texts and lexicographic resources; in the clarification of the classification of exercises for developing lexical competence; and in the improvement of a step-by-step methodology for teaching compounds within the English language course.

The study resulted in: the identification of effective methodological approaches to teaching English compound words; clarification of the structural and semantic features of the most frequent compounds in contemporary English-language humanities texts; systematisation of forms and tools for teaching compound words; development and approbation of a system of exercises aimed at forming and improving skills for working with compound words; and proof that the implementation of the proposed methodology contributes to the development of learners' lexical competence.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results in teaching English in secondary and higher education institutions, in the development of teaching materials and methodological recommendations for teachers and lecturers of foreign languages.

Key words: English compound words, compounds, vocabulary teaching, methodological approaches, system of exercises, lexicographic sources, humanities texts.

STRESZCZENIE

Praca magisterska poświęcona jest badaniu cech nauczania angielskich wyrazów złożonych w procesie nauki języka angielskiego w oparciu o źródła leksykograficzne i współczesne anglojęzyczne teksty o tematyce humanitarnej. Istotność tematu wynika z szybkiej aktualizacji składu leksykalnego języka angielskiego, która wymaga od studentów umiejętności pracy z nowymi modelami słowotwórczymi. Angielskie wyrazy złożone odgrywają ważną rolę we współczesnej komunikacji, zapewniając ekonomię wypowiedzi, ekspresywność i poprawność przekazu semantycznego.

Przedmiotem badań jest proces nauczania angielskich wyrazów złożonych w ramach kursu języka angielskiego.

Przedmiotem badań są metodyczne podejścia, formy, środki i techniki nauczania angielskich wyrazów złożonych, opracowane na podstawie źródeł leksykograficznych i współczesnych anglojęzycznych tekstów o tematyce humanitarnej. Celem pracy jest uzasadnienie podstaw teoretycznych i opracowanie zaleceń metodycznych dotyczących efektywnego nauczania angielskich wyrazów złożonych.

W ramach pracy postawiono sobie następujące zadania: zbadanie stanu rozwoju problematyki wyrazów złożonych w krajowej i zagranicznej literaturze naukowej; poznanie cech strukturalnych i semantycznych angielskich wyrazów złożonych; określenie podejść metodycznych do ich nauczania; stworzenie systemu ćwiczeń leksykalnych, gramatycznych i komunikacyjnych do kształtowania umiejętności pracy ze słowami złożonymi; weryfikacja skuteczności opracowanej metodyki w praktyce edukacyjnej.

Hipotezą badawczą jest założenie, że połączenie tradycyjnych i innowacyjnych podejść metodycznych z systemem ćwiczeń symulujących rzeczywiste sytuacje mowy zapewni wzrost poziomu kompetencji leksykalnej uczniów.

W celu osiągnięcia celu wykorzystano metody analizy, syntezy, porównania, generalizacji źródeł naukowych, a także elementy modelowania metodologicznego. Materiał badawczy stanowiły współczesne anglojęzyczne teksty humanistyczne oraz źródła leksykograficzne, co pozwoliło na dogłębną analizę cech użycia i struktury wyrazów złożonych.

Nowość naukowa pracy polega na usystematyzowaniu podejść metodycznych do nauczania angielskich wyrazów złożonych w oparciu o współczesne teksty i źródła leksykograficzne, doprecyzowaniu klasyfikacji ćwiczeń kształtujących kompetencje leksykalne, a także udoskonaleniu metodyki etapowego nauczania wyrazów złożonych w kursie języka angielskiego.

W trakcie badań uzyskano następujące rezultaty: zidentyfikowano skuteczne podejścia metodyczne do nauczania angielskich wyrazów złożonych; określono cechy strukturalne i semantyczne najczęściej używanych wyrazów złożonych we współczesnych anglojęzycznych tekstach humanistycznych; usystematyzowano formy i środki nauczania wyrazów złożonych; opracowano i przetestowano system ćwiczeń ukierunkowanych na kształtowanie i doskonalenie umiejętności pracy z wyrazami złożonymi; udowodniono, że zastosowanie opracowanej metodyki przyczynia się do podniesienia poziomu kompetencji leksykalnej studentów.

Praktyczne znaczenie badań polega na możliwości zastosowania ich wyników w procesie nauczania języka angielskiego w szkołach ogólnokształcących i wyższych, w tworzeniu materiałów dydaktycznych i metodycznych oraz rekomendacji dla nauczycieli i wykładowców języków obcych.

Słowa kluczowe: angielskie wyrazy złożone, wyrazy złożone, nauka słownictwa, podejścia metodyczne, system ćwiczeń, źródła leksykograficzne, teksty humanistyczne.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна англійська мова характеризується високою динамічністю лексичного складу, що зумовлює потребу у формуванні в здобувачів освіти навичок роботи з новими словотвірними моделями, зокрема зі складними словами. Вони посідають провідне місце у збагаченні словникового складу, забезпечують економність і виразність мовлення, а тому виступають важливим об'єктом лінгводидактичного впливу. У науковій літературі детально розглянуто структурні та семантичні особливості англійських складних слів (І. Арнольд, Г. Марчанд, О. Єсперсен, українські дослідники – В. Зацний, М. Плющ тощо), проте методичні аспекти їхнього навчання в освітньому процесі опрацьовано недостатньо. Це зумовлює суперечність між швидким оновленням словникового складу та традиційними методами викладання англійської лексики. Усунення цієї суперечності визначає актуальність дослідження.

Об'єкт дослідження. Процес навчання англійських складних слів у курсі англійської мови.

Предмет дослідження. Методичні підходи, форми та засоби навчання англійських складних слів на матеріалі лексикографічних джерел і сучасних англомовних текстів.

Мета дослідження. Обґрунтувати теоретичні засади та розробити методичні рекомендації щодо ефективного навчання англійських складних слів у процесі вивчення англійської мови.

Завдання дослідження

- проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми складних слів в англійській мові у вітчизняній та зарубіжній літературі;
- з'ясувати структурні та семантичні особливості англійських складних слів;
- визначити методичні підходи до навчання складних слів у курсі англійської мови;

- розробити систему вправ (лексичних, граматичних, комунікативних) для формування вмінь роботи зі складними словами;
- оцінити ефективність запропонованої методики у навчальній практиці.

Гіпотеза дослідження. Якщо навчання англійських складних слів здійснювати на основі поєднання традиційних та інноваційних методичних підходів із системою вправ, що моделює реальні мовленнєві ситуації, то це сприятиме підвищенню рівня лексичної компетенції студентів.

Методи дослідження. Аналіз, синтез, порівняння, узагальнення даних лінгвістичної та методичної літератури;

Наукова новизна. У роботі вперше на матеріалі сучасних англомовних текстів та лексикографічних джерел систематизовано методичні підходи до навчання англійських складних слів; уточнено класифікацію вправ для формування відповідної лексичної компетенції; удосконалено методику поетапного навчання композитів у курсі англійської мови.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у процесі викладання англійської мови у закладах загальної середньої та вищої освіти, у підготовці навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також для підвищення кваліфікації вчителів та викладачів іноземних мов.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (теоретичного, аналітичного та методичного), висновків, списку використаних джерел, який складається з 40 найменувань та додатків.

Апробація дослідження. Окремі положення та висновки дослідження були апробовані у доповіді «Формування навичок освоєння англійських складних слів» на Міжнародній науково-практичній конференції «Science and education: synergy of innovation» (24-26.11.2025 року, м. Берлін, Німеччина).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття складного слова: підходи до визначення

Проблеми словотворення посідають одне з провідних місць у сучасних мовознавчих дослідженнях. Одним із провідних засобів словотворення як в українській, так і в англійській мовах виступає складання. "Складання – це спосіб утворення складних слів шляхом з'єднання кількох основ, повних слів або їх скорочених форм" [6, с.31]. Результатом цього процесу є поява складних лексем. Серед основних різновидів складання виділяють словоскладання, основокладання та аббревіацію [6, с.31]. У науковій традиції існує розбіжність у вживанні термінів словоскладання та основокладання: нерідко термін словоскладання застосовується й для позначення обох процесів [4]. До композитних механізмів словотвору належать також телескопія, синтаксичне словотворення й редуплікація, де поєднується кілька основ чи слів.

У двох мовах фіксується значна кількість композитів, які можуть містити дві, три й навіть більше основ. Водночас переважна більшість таких утворень складається з двох компонентів. В українській мові характерним є використання інтерфіксів -о-, -е-, -и-, -ох-, тоді як в англійській цю роль виконують сполучні приголосні -s-, -o-, -i-. Однак використання інтерфікса в англійській практично не є продуктивним. Якщо композит формується шляхом безсполучникового словоскладання (юстапозиції), його називають юстапозитом [6, с.31]. До складних лексем також належать так звані нестійкі утворення, що легко розпадаються на словосполучення [6, с.55].

Досить поширеним є процес деривації складних слів на кшталт peace-lover [5, с.40], а також комбінування складання з іншими словотворчими механізмами. Складноскорочені лексеми формуються шляхом поєднання елементів скорочення та словоскладання. (...) "починаються війни, концтабори,

голод, розруха, відключають гарячу воду й електроенергію, а факультету знов урізають кошти на цей рік".

"... and the minute you let them loose you've got wars all over the place, concentration camps, famine, natural disasters, someone starts shutting off the hot water and electricity; then there are budget cuts in the department for the second year in a row.

В англійській мові складні слова нерідко з'являються за аналогією до вже усталених моделей. Це, у свою чергу, може спричинити формування нових словотворчих схем, коли один із компонентів починає виконувати функцію афікса. Наприклад, лексема *home-sitter* виникла на основі слова *baby-sitter* [4, с.10].

До найдавніших різновидів композитів належать бахуврихи. Вони мають витоки ще в індоєвропейській прамові, де вживалися переважно як власні назви з характеристичною або родовою функцією. У сучасній англійській мові цей спосіб словотвору особливо активно проявляється у сфері розмовного стилю, жаргонної лексики та авторських okazionalizmів. Серед бахуврих розрізняють іменникові та прикметникові композити (*The man was /.../ dressed in a dark double-breasted suit that strained to cover his wide shoulders.* – "Чорний двобортний піджак, здавалося, ось-ось трісне на його широких плечах".

Бахуврихи формуються за принципом аналогічної побудови на синтаксичній основі: *p+n*: *egghead* – людина з високим інтелектом, ерудит; *adj+n*: *pale-face* – той, хто має бліде обличчя; *(n+n)+-ed*: *The Romans didn't want to cooperate, but we knew the ways to force men into the ring to fight — metal-tipped scourge, the hot irons.* – "Римляни не прагнули нас розважати, проте ми знали методи примусу їх виходити на арену для бою – батіг з металевими кінцями та розпечене залізо" ; *(atn)+-ed*: *The can went flying and she struggled for air as a rough-skinned hand smashed against her nose and mouth .* – "Зненацька чиясь шорстка рука схопила її ззаду, затиснувши рот і ніс. Банка з кока-колою вислизнула з рук". На

сучасному етапі розвитку англійської мови найбільш поширеним способом створення прикметників-бахуврихів є використання форманта -ed.

Бахуврихи ускладненої будови можуть утворюватися шляхом фразеологічної деривації, тобто постаючи універбами від стійких словосполучень: Robert Langdon felt light-headed as he trudged toward the end of the grand Gallery. – "Роберт Ленгдон важко йшов до кінця Великої галереї, відчуваючи запаморочення". Ідіоматичність таких структур пояснюється їх вторинною номінативною природою, яка базується як на метафоричному, так і на метонімічному перенесенні [8, с.51].

Значення бахуврихів часто варіюється залежно від художнього контексту. Цей спосіб словотвору відзначається економністю та експресивністю: він дозволяє лаконічно передати складне смислове навантаження. Наприклад: They killed the public slaves, even some of their household slaves, the able-bodied men. – "Було вбито всіх державних рабів і навіть частину домашніх – усіх сильних і міцних чоловіків". Прикметник able-bodied вміщує одразу кілька значеннєвих відтінків (здоровий, дужий, придатний до військової служби), тоді як українська мова відтворює його через розгорнуте словосполучення.

У сучасній англійській мові бахуврихи функціонують досить активно. Водночас наше дослідження показало, що в українській художній літературі кількісні показники навіть перевищують англійські: було зафіксовано 32 одиниці проти 27 в англійських текстах.

До сучасних продуктивних механізмів англійського словотвору належить також формування складних слів синтаксичного типу (СССТ). У системі українського словотворення цей тип практично не розвинений, що ускладнює пошук еквівалентних засобів у перекладі.

Наприкінці XVIII ст. в англійській мові вперше цим способом були утворені терміни спорідненості father-in-law, mother-in-law. Решта прикладів цього різновиду з'явилися пізніше за принципом аналогії, значна їх частина створювалася зі сполучником and (in-and-out, hook-and-eye).

СССТ виникають унаслідок семантико-синтаксичної редукції. Їхнє формування пов'язане з необхідністю якнайстиліше позначити явище без усталеної назви, що надає висловлюванню більшої експресивності, точніше відображає емоційність та забезпечує цілісність номінації. Побудова СССТ базується на елементарних логічних операціях: поєднанні, протиставленні, диз'юнкції та співставленні. Подібні одиниці здатні точно передавати авторську емоцію або оцінку, для якої немає звичного лексичного відповідника: *All this 'You-Know-Who' nonsense - for eleven years I have been trying to persuade people to call him by his proper name: Voldemort.* – «Що то за безглузде "Відомо-Хто" – я вже одинадцять років переконую всіх називати його справжнім іменем – Волдеморт». Такі новотвори одразу привертають увагу, виділяються у тексті й створюють ефект оригінальності.

У художньому мовленні трапляються оказіональні структури цього типу: лак-із-цяточками, лак-із-квіточками, а в десятому, слава-тобі-Господи, нормальний колір – *nail polish with glitter and flowers until settling in tenth grade on, thank God, one's natural color* . Оказіональне словотворення частіше використовує подібні конструкції, ніж узуальна практика: ... і читала не-нею-заготовлений текст, що його зрідка підправляла, коли не словами, то вже голосом....

Поширення СССТ пояснюється загальною тенденцією до економії мовних ресурсів. Кількість компонентів у таких утвореннях не обмежена. Вони поділяються на дві категорії: подібні до речення (*John-go-to-bed-at-noon* – квіти, що згортаються вдень) та подібні до словосполучення (*hole-in-the-wall* – банкомат). Перший тип може походити від розповідних, наказових і питальних речень. Зазвичай вони подаються через дефіс, іноді беруться у лапки, причому кожне слово, крім службових, пишеться з великої літери, напр.: *"We-Don't-Want-to-Lose-You-but-We-Think-You-Ought-to-Go"* song.

В українській мові цей тип словотвору також поширюється, імовірно під впливом англійської. Попри збільшення кількості СССТ у сучасному

художньому дискурсі, у вітчизняному мовознавстві явище залишається недостатньо опрацьованим. В українських текстах подібні форми здебільшого функціонують як okazіоналізми: поговорити "ти-знаєш-стосовно-чого" , готовність-до-нової-любови. Утворення можуть писатися з великої літери: Пісок-На-Зубах, штат Техас.

Фіксуються й складні багатокomпонентні конструкції з поділом на склади: "у-за-скле-ній-дни-ні-бе-зод-ні-не-злій-не-зло-віс-ній-без-мов-ній-і-звич-ній-за-сві-тить-ся-ба-чиш-ме-не?". Можливе включення іншомовних елементів: "дурновато-всміхненно-sorry-вибачаючись".

У сучасному українському мовленні простежується тенденція до стереотипізації, що полягає у дефісному написанні синтаксичних структур, фактично утворюючи СССТ [1, с.148]. За класифікацією М. В. Бондар [2], такі конструкції відображають:

1. кліше радянського періоду (білий-верх-чорний-низ);
2. базові поняття навчальних дисциплін (до-ре-мі-фа-соль);
3. основні частини предмета (губи-щоки-очі);
4. традиційні набори понять (музика-жінки-шампанське).

Синтаксичний словотвір проявляє більшу активність у створенні нових словоформ випадкового характеру як в українській, так і в англійській мовах, хоча певна кількість англійських СССТ уже увійшла до загальноприйнятого вжитку. В українській мові звичні СССТ зазвичай зустрічаються в синонімічних формах на кшталт де-не-де, десь-не-десь, коли-не-коли, де-не-коли, день-у-день, рік-у-рік, день-при-дні, як-не-як, сам-на-сам, віч-на-віч, нога-за-ногу («...немов кістки стали товстішими, а форми, підкреслені домашньою позою – рука на спинці крісла, нога-за-ногу, стегно вивернуте вгору, спідниця щільно натягнута...»; ...as if her bones had thickened and the shapes emphasized by her homey pose – arm on chair back, legs crossed, skirt pulled tight...).

Композитне словотворення включає також телескопію – спосіб створення нових слів через взаємопроникнення основ [5, с.47]. «Телескопія – це метод

словотворення, коли нове слово утворюється шляхом поєднання повної основи одного слова з усіченою основою іншого або з'єднання двох скорочених основ» [8, с.101]. Перші приклади створював Льюїс Керрол, називаючи їх portmanteau words – «слова-гаманці», ніби складені з кількох «відділень». Так, у "Алісі в Задзеркаллі": slimy (слизький) + lithe (гнучкий) → slithy; український аналог – швимкі < швидкі + щемкі. Основною рисою телескопії є цілеспрямоване створення слів для каламбурів або гумористичного ефекту.

Найпоширеніші моделі телескопічного словотворення в англійській:

- ab+cd → ad (smoke + fog → smog);
- ab+cd → ac (pocket monster → pokemon);
- ab+cd → acd (Europea + vision → Eurovision) [7, с.169].

В українській цей метод запроваджений під англійським впливом. Хоч у сучасній англійській телескопія продуктивніша, останнім часом її застосування зростає й в українській мові (наприклад: Азія + Європа → Азіопа, Кучма + комунізм → кучмунізм).

Менш поширеною в обох мовах є редуплікація – цілеспрямоване повторення однієї мовної одиниці в межах вислову з визначеною словотвірною, граматичною, семантичною або стилістичною функцією. Приклади зустрічаються в англійській ("...swarming with dark suited men carrying walkie-talkies and guns"); «...повно людей у темному однострої, із раціями») та в українській («...сяк-так розвіювались тільки при ближчому знайомстві» [8, с.41]; "...mixed feelings of guilt and shame which...only faded on closer acquaintance" [8]).

Редуплікація буває ідентичною або варіативною:

- повна редуплікація – повтор елемента без змін («...багато-багато інших варіантів» ; "many many more variants" ;
- варіативна редуплікація – елемент зазнає фонетичних, граматичних чи семантичних змін («сонна-пресонна думка...» ; "sleepy, very sleepy thought...").

Виділяють також редуплікацію з римованими складовими ("This isn't hocus-
 rocus" ; «Тут усе чисто»).

Повторювані елементи служать для образного підсилення значення,
 інтенсивності або множинності явища («...швидко-швидко заковуючи рукав...»
 ; "Look, look... see how sharp...").

Запропонований метод дослідження функціонування одиниць номінації
 базується на їхній здатності безпосередньо відтворювати процеси розвитку
 мови, тобто проявляти свій потенціал у реальному мовленнєвому використанні.
 Аналіз охоплює не лише функціональні характеристики самих мовних одиниць,
 а й їхні структурні особливості сучасної англійської мови, оскільки
 «функціоналізм – це принципово типологічно орієнтована лінгвістика». Таким
 чином, функціоналізм не спрямований на формулювання апіорних законів
 конкретної мови, а на вивчення її типологічних можливостей. Використаний
 підхід демонструє здатність функціоналізму аналізувати швидкі й
 малопередбачувані зміни в мовній системі, зокрема – до виконання мовними
 знаками нетрадиційних функцій.

Функціональні можливості номінативної одиниці, що дозволяють їй брати
 участь у передачі змісту або побудові конструкцій відповідно до мовних норм,
 визначають вибір цієї одиниці мовцем. Аналіз функціональних ознак мовних
 одиниць у мовленні виявляє ізоморфні риси – продуктивність словоскладання
 та непродуктивність редуплікації в українській і англійській мовах; і аломорфні
 ознаки – продуктивність синтаксичного словотворення та телескопії в
 англійській, тоді як в українській вони непродуктивні.

Вища схильність англійського словотворення до композитних форм
 пояснюється аналітичною будовою мови. Перспективним є порівняння інших
 способів словотворення з точки зору їх функціональної реалізації.

1.2. Класифікація складних слів в англійській мові

Щодо суфіксів, вони виступають як дериваційні елементи, що виконують роль афіксальної морфеми, розташованої між коренем і закінченням та включеної до складу основи. Незважаючи на те, що суфікс не функціонує самостійно, він несе власне семантичне навантаження, яке впливає на значення нового слова. Це стимулювало створення численних класифікацій суфіксів за походженням, частинами мови, що ними утворюються, продуктивністю або непродуктивністю, частотою використання, загальним значенням і навіть емоційним відтінком.

Деякі морфеми можуть виконувати подвійні функції – як засоби граматичного словотворення, так і як лексичні одиниці. Наприклад, морфеми -ed, -er можуть позначати граматичні категорії (-ed як закінчення дієслів минулого часу та перфекта; -er – як закінчення прикметників вищого ступеня порівняння), а водночас формувати лексичні деривати, наприклад: bigoted, coloured, quick-witted; foreigner, geographer. Таким чином, відмінність між закінченням і суфіксом полягає у тому, що перше переважно виконує граматичну роль, тоді як друге – насамперед несе лексичне значення.

Суфіксальний дериватив – це двоморфемне слово, яке вживається як цілісна одиниця і граматично рівнозначне простому слову у всіх можливих синтаксичних позиціях [10, с. 61]. Морфеми, що характеризуються ознаками граматичних категорій часу, числа або відмінка, класифікують як закінчення, бо вони формують лише форми слів, а не нові слова.

Суфіксальний словотвір поділяється за типом суфікса:

- суфікс власної мови, напр.: darkness, kindness. У таких випадках наголос новотвору не змінюється навіть у словах з трьома складами, напр.: commonness, willingness;
- запозичений суфікс, що приєднується як до власномовних, так і до запозичених коренів без зміни наголосу, напр.: movable, deceivable, serviceable;

- запозичений суфікс із іншомовними коренями, який змінює наголос і/або голосний чи приголосний кореня, напр.: biology – biologically, China – Chinese.

Якщо до запозиченого слова, утвореного за допомогою іншомовного суфікса, додається додатковий власномовний суфікс, таке утворення називають корелятивним, напр.: president – presidency, resident – residency.

Суфіксація як метод формування слів має значно ширший масштаб у порівнянні з префіксацією. Пропорційна частка рідномовних суфіксів перевищує аналогічну частку серед префіксів. Це свідчить, що активне запозичення латинських, грецьких та французьких суфіксів не витіснило внутрішньомовні елементи словотвору, продуктивність яких іноді відновлюється, наприклад: boredom, freedom, kingdom, тоді як stardom походить від іменника star "кінозірка". Водночас спостерігається і зворотний процес: власне англійські слова twofold, threefold поступаються місцем словам із романським суфіксом -(b)le, як-от double, treble.

Підгрупи суфіксів різного генезису можуть формувати єдиний клас певної частини мови. За спільними характеристиками виділяють групи або класи суфіксів, що створюють:

- іменники, що позначають конкретних осіб, напр.: -er: driver; -or: sailor; -ing: darling; -ee: refugee; -ice: apprentice; -ician/-ian: politician, proletarian; -ist: socialist; -ite: erudite; -arian: agrarian; -ent: absolver; -ant: emigrant. Ці слова можна розділити на дві підгрупи з домінуванням певної ознаки: а) що вказують на дію, б) що позначають того, хто її здійснює;

- іменники, що позначають абстрактні поняття, напр.: -age: bondage; -ance: alliance; -ancy: discrepancy; -ation: adoration; -ence: efficiency; -dom: officialdom; -hood: neighbourhood; -ing: gazing; -ion/-tion: invention, recognition; -ism: behaviorism; -ment: betterment; -ness: bitterness; -ship: hardship; -ty: naivety;

- лексико-граматичні категорії, наприклад, суфікси, що формують іменники жіночого роду: -ess: stewardess; -ette: usherette; -ina: regina; -ine: heroine.

Велика частина суфіксів надає словам емоційне забарвлення [2, с. 76], найчастіше це суфікси, що позначають зменшувальні або милозвучні відтінки, напр.: -en: maiden; -et: ballet, sonnet; kin(s) (переважно в власних іменах): Perkins; -let: ringlet; -ock: hillock, bullock.

Деякі суфікси вказують на негативні властивості або ознаки предметів, проте ця ознака не є універсальною, напр.: -ard: sluggard, drunkard, але placard, standard; -ster: spinster, gangster, але holster, lobster.

Особливу увагу привертає явище синонімії суфіксів. Перекривання значень (semantic overlapping) поширене, а збереження інваріанта як основного лексико-семантичного ядра, що об'єднує значення кількох лексем, спостерігається у словах із суфіксами -an, -ese, -er, -or, -ite. Це явище зумовлене, переважно, етимологією афікса. Наприклад, пари doctor – physician відрізняються походженням суфіксів і додатковими семантичними відтінками. Суфікси -er і -an позначають професійну належність. Обидва іменники пов'язані з поняттям "лікар", проте doctor має ширше значення – і вчений, і лікар, тоді як physician означає лише того, хто здійснює медичне лікування за допомогою препаратів та хірургічних методів.

У випадках прикметників із суфіксами -ic та -ical спостерігається реалізація принципу мовної економії: терміни на кшталт botanical, historical, geographical можуть вживатися в укорочених формах. Водночас семантичні відмінності між geographical і geographic, historical і historic, economical і economic, tropical і tropic залишаються, наприклад: geographic latitude – geographical science, economic (based on profit) – economical (saving) person, historic (making history) – historical (belonging to history), tropic parallel – tropical heat (disease, seas).

Більшість сучасних наукових прикметників демонструють скорочені варіанти: carbonic, chloric, electrolytic, magnetic. Г. Марчанд підкреслює, що загальноновживані прикметники, такі як analytical, chemical, clinical, periodical, typical, зустрічаються частіше за їх короткі форми, проте деякі скорочені варіанти в англійській мові взагалі не існують: chemic, clinic, typic [12, с. 75].

Наявність паралельних форм пояснюється впливом запозичених мовних структур. Історично склалося так, що певні основи комбінуються тільки з певними афіксами. Здатність основ приєднувати афікси визначається як комбінативна здатність або валентність. Ця властивість зумовлюється кількома факторами:

- граматичними характеристиками основи; деякі суфікси можуть приєднуватися лише до конкретної частини мови (іменник, прикметник, дієслово);
- семантичним змістом основи та суфікса; наприклад, для прикметників із негативним значенням;
- фонетичними властивостями основи й афікса; багато суфіксів вимагають певного закінчення основи. Так, губні приголосні на кінці основи сполучаються лише з голосним афікса, наприклад: distance, romance. Одночасно більшість суфіксів, що починаються з приголосного, не потребують голосного на кінці основи: kingdom, handful, motherhood, starlet, membership, gingerly, government, brightness. Суфікс -dom застосовується з обома типами основ, наприклад: eardom – boredom, аналогічно -some: handsome – troublesome.

На основі цих закономірностей можна визначити межі афіксального словотвору та виділити його ключові принципи.

Суфікси, які формують іменники, приєднуються до таких основ:

а) іменникові основи: -dom: kingdom, -eer: racketeer, -ess: stewardess, -ful: handful; -hood: motherhood, -ian: proletarian, -ics: physics, -ing: motoring, -ism: protectionism, -ist: pianist, -let: piglet, -ship: membership, -y: buddy;

б) дієслівні основи: -er: baker, -or: exhibitor, -ar: liar;

в) прикметникові основи: -ness: carelessness, -ity: inability, -ism: socialism тощо.

Суфікси, які утворюють дієслова, можуть додаватися до іменникових основ – waver, flicker – та прикметникових – deepen, fasten. Прикметникові основи хоч

і менш поширені, але словотворчий потенціал серед них такий самий активний, як у іменників і дієслів.

Етимологія афіксів дозволяє поділити їх на власномовні, що сформувалися в межах англійської лексики, та запозичені, які надійшли з інших мов через торгівлю, війну, подорожі, окупацію або культурні контакти. Деякі афікси можуть одночасно розвиватися у споріднених мовах, наприклад у германських або грецькій.

У сучасній англійській значна частина слів – це гібриди, що поєднують запозичені та власномовні морфеми. Гібридне слово обов'язково містить хоча б один запозичений компонент – префікс, основу або суфікс. В залежності від поєднання виділяють такі підгрупи:

- запозичений префікс + власномовна основа, напр.: intake;
- власномовний префікс + запозичена основа, напр.: unequal;
- власномовна основа + запозичений суфікс, напр.: bearable;
- запозичена основа + власномовний суфікс, напр.: colourful.

Якщо гібрид включає три або більше морфем, його етимологічна варіативність збільшується. Наприклад, unhumanistic: префікс un- – германського походження, корінь hum – латинського, суфікс -an – англійського, -ist – грецького, а -ic – також грецького.

Суфікси сучасних науково-технічних термінів також заслуговують уваги. Назви засобів пересування – aircraft, aeroplane, motorcar, bicycle, locomotive – часто містять запозичені елементи, що підлягають скороченню та морфологічному перерозкладу. Водночас у мові проявляється лексичне узагальнення: понад дві тисячі слів містять корінь meter із значенням "вимірювальний прилад". Деякі з них уживаються повсякденно: barometer, chronometer, speedometer; інші – у вузькому колі спеціалістів: plegometer, perimeter, isoperimeter, heliothermometer. У загальновживаній мові всі ці терміни об'єднані поняттям meter – "прилад, лічильник".

Одним із продуктивних способів словотвору є об'єднання основ. Нове слово формується шляхом поєднання двох або більше самостійних основ, наприклад: skid-lid – "захисний шолом водія", aircraft – "літак", medicare – "медична служба". Важливо визначати критерії, що допомагають класифікувати структуру таких слів.

У сучасному мовознавстві написання складного слова впливає на його визначення: слова, написані разом, розглядаються як єдина лексична одиниця. Проте писемна форма вторинна, тому в усному мовленні потрібні додаткові критерії для визначення типу слова, хоча й вони не завжди сталі, а словники можуть фіксувати різні варіанти. Так, слово sunflower іноді трапляється як sun-flower або sun flower, а sun-burn означає "засмага", тоді як sunburn – "сонячний опік". Проблема дефісного написання залишається частково відкритою: слова з дефісом можуть розглядатися як складні або як словосполучення.

Ще один визначальний фактор складного слова – значення. Якщо складне слово має єдине, певне значення, яке не впливає на пряму зі значень його компонентів, його можна вважати самостійною лексичною одиницею. Наприклад, sunflower ("соняшник") не можна повністю реконструювати із sun та flower. Слово handful – "пригорща" – позначає конкретну міру, що відрізняється від простого складання hand + full. Фрази на кшталт tomato soup або commander-in-chief демонструють єдність значення, але їх не завжди можна вважати окремими словами. Це стосується й багатьох фразеологічних одиниць, як-от in the least або to be ahead of. Натомість деякі складні слова, написані як одне, зберігають подвійність як у формі, так і в значенні: iceberg, jailbird, lifebelt.

Особливу роль у розрізненні складного слова та словосполучення відіграє фонетика, зокрема наголос. Якщо складне слово має один головний наголос, його можна вважати самостійною одиницею, наприклад: a 'blackbird, a 'handful. Словосполучення, що прагне об'єднатися в одне слово, може змінювати

звучання, як у випадку *breakfast*, де дифтонг [ei] скоротився до [e]. Інші приклади: *cupboard*, *shepherd*, *twopence*.

У сучасній англійській мові складні слова або композити (*compound words*, *composites*) виникають як результат активного процесу словотвору. Це лексичні одиниці, що складаються з двох і більше основ і функціонують як самостійні слова [10, с. 86].

Дослідники вважають, що складання основ – один із ключових напрямів розвитку словникового складу, бо це найпродуктивніший тип словотвору [9]. Найбільшу увагу приділяють комбінаціям двох основ.

Складні слова класифікують за функціональною приналежністю до частин мови:

1. Іменники та прикметники – найбільш поширені, наприклад: *aircraft*, *moonshine*, *red-headed*, *white-faced*.

2. Складні дієслова утворюються переважно від готових складних іменників шляхом конверсії, напр.: *to snub-nose*, *to deep-root*, *to bad-taste*.

3. Складні прислівники та сполучники зустрічаються рідко і майже не містять неологізмів; приклади: *inside*, *within*, які існують у мові тривалий час.

Складне слово визначається як одна лексична одиниця, хоча об'єднання окремих основ додає додаткове лексико-семантичне значення.

Г.Марчанд наголошує, що об'єднання двох слів у морфологічно автономну одиницю виступає однією з основоположних тенденцій розвитку мови: «Цей процес зумовлений природною схильністю людини вбачати у предметах риси ідентичності, що вже існують, одночасно відокремлюючи один об'єкт від іншого» [12, с. 38].

При вивченні композитів важливо враховувати ключові аспекти взаємозв'язку їхніх складових: відмінності між типами словоскладання, співвідношення цілісної одиниці та її компонентів, взаємодію словосполучення з наголосом і правописом, а також співвідношення синтаксичних комбінацій,

які не набувають статусу складного слова, і тих, що формують справжні композити.

Слід також зазначити, що чимала частина складних слів є застарілою, через що деякі мовознавці вважають словоскладання малопродуктивним. Латинська та французька, які стали джерелами значної частини англійських запозичень, історично мали обмежені можливості до словоскладання. Висока ступінь узуалізації цих запозичень спричинила включення їх у складові композитів, наприклад: *treasure-minded*, *potato-head*, *simple-minded*. Історичні події, що супроводжували масові запозичення (зокрема, норманське завоювання), також стимулювали розвиток словоскладання. Головною ознакою зовнішньої природи складного слова є його автономність від словосполучення: останнє підпорядковується синтаксичним правилам, а композит має власні мовотворчі закономірності.

Ще один важливий критерій класифікації – тип словотвору. Виділяють два основних різновиди композитів: власне складні слова та похідні слова подвійного походження, створені одночасно шляхом складання основ і деривації [10, с. 75].

Пряме поєднання двох існуючих у мові основ породжує базові складні слова, як-от: *academy-figure* – "малюнок", *dairymaid* – "доярка". Основну частку сучасних композитів становлять складні іменники та прикметники: *cherry-stone*, *crankshaft*, *devil-fish*, *egg-cup*; *absent-minded*, *bald-headed*, *brain-sick*, *dustproof*, *full-mouthed*. Складних дієслів менше, наприклад: *dryclean*, *money-borrow*, *hairpin*, *quick-freeze*, *typewrite*, причому багато з них формуються через подальшу деривацію: *to weekend*, *to rock'n'roll*, *to self-love*.

Композити вторинної деривації поділяються на дві підгрупи. Перша включає слова, утворені конверсією з основ складних іменників, наприклад: *to sabre-rattle* від *a sabre-rattle*, *to safety-pin* від *a safety-pin*, *to team-work* від *team-work*. Друга охоплює дієслова, створені зворотним словотвором із основ складних

іменників: to atom-smash від an atom smasher, to beach-comb від a beach-comber, to cattle-deal від a cattle-dealer, to dish-wash від a dish-washer.

Похідні складні слова, як-от cold-hearted або colour-blind, відрізняються за природою композита і механізмом утворення [11, с. 73]. Це переважно складні прикметники, яких у сучасній англійській мові значна кількість, особливо першого типу.

Складні прикметники, як-от accommodation-free, brain-sick, brand-new, care-free, go-slow, life-long, love-sick, radio-active, red-hot, sky-blue, формуються на основі іменника (рідше дієслова чи прикметника), до якого додається прикметниковий елемент, наділяючи слово властивостями прикметника. Наступний аналіз зосереджений на семантичних характеристиках першого компонента цих складних слів.

Складні прикметники цього типу, як-от absent-minded, bald-headed, bare-footed, chicken-breasted, cold-hearted, even-minded, full-mouthed, hard-handed, ill-fated, large-hearted, lop-sided, never-to-be-forgotten, one-ideaed, ready-made, right-(left-)handed, short-paid, single-minded, soft-spoken, two-faced, weak-minded, широко представлені у сучасній англійській мові. Деякі мовознавці вважають саме цей різновид складних слів найбільш продуктивним у сучасному мовному середовищі. Більшість із цих композитів належить до похідного типу.

У таких словах перший компонент – це самостійна лексема, тоді як другий компонент – дієприкметник; проте в складі складного слова обидва елементи втрачають свою граматичну самостійність. Наприклад, словосполучки ill fate чи large heart із додаванням суфікса -ed перетворюються на цілісні слова, основи яких не існують поза межами композиції. Похідні композити, такі як ill-fated, single-minded, right-handed, не діляться на окремі частини, оскільки прикметники fated, minded, handed у мові окремо не функціонують. Суфікс -ed поширює свій вплив на весь композит, визначаючи властивість або характеристику предмета, що підкреслюється у висловлюванні. Таким чином, похідні складні слова формуються одночасно під дією двох процесів –

словоскладання та деривації. До похідних складних слів також належать похідні складні іменники, наприклад: a hold-up від to hold up, a cast-away від to cast away, де конверсія перетворює дієслівно-прислівникові конструкції на цілісні лексичні одиниці.

Ще одним важливим способом словотвору сучасної англійської є скорочення. Скорочення – це частина слова, яка зберігається після усунення певних морфемних елементів, і воно виникає з явища узагальнення та принципу мовної економії. Витоки цього процесу простежуються ще від ранніх систем письма, включно з піктографічним, а також через використання узагальнюючих позначок, таких як арабські та римські цифри або титули в слов'янських мовах, де один символ міг замінювати літеру чи склад.

Скорочення, передусім, є процесом узагальнення. Щоб повна форма слова чи словосполучення набули скороченого вигляду, необхідні були висока частотність і широке вживання, або складність структури слова. Більшість сучасних скорочень утворена за аналогією з уже відомими мовцям формами.

Усне скорочення (clipping) передбачає усічення або пропуск частини морфемного складу слова. Це явище виникло на початку новоанглійського періоду і отримало особливий розвиток у XX столітті. Поширенню скорочень сприяло поширення друку, а значний внесок у їх популяризацію зробили Д. Чосер та інші діячі Відродження. Спершу скорочували власні імена: Ben від Benjamin, Bob від Robert, Nick від Nicholas, Pete від Peter, Teddy від Theodore. У сучасній англійській мові з'явилися нові скорочення: ad – address, advertisement, dad – daddy (father), to dub – to double, telly – television set, stud – student, bus – autobus, phone – telephone.

Цей процес є результатом узагальнення та економії мовних ресурсів, що дозволяє спрощувати довгі слова або словосполучення, зберігаючи при цьому їх семантичну цілісність та функціональність у мовленні.

У розмовному мовленні скорочені форми завжди співіснують із повними словами, наприклад: doc – doctor, prof – professor, sis – sister, mic – microphone.

Їхня основна відмінність полягає у стилістичному та емоційному забарвленні, яке особливо помітне в усному мовленні. Іноді співвідношення між скороченням та повною формою порушується: так, *doc* може означати не лише лікаря, від якого виникло скорочення, а й власника наукового ступеня – доктора наук, що є прикладом полісемії через збіг морфологічних форм. Слово *cab* у сучасному значенні "таксі" походить від *cabriolet*, а семантична різниця між цими словами сформувалася історично: *cabriolet* з'явився в епоху до появи двигунів внутрішнього згоряння, проте ним теж можна було користуватися за плату.

Скорочення по суті є редукацією слова до однієї з його частин, при цьому повна форма може втрачати початок, середину або кінець. Такі скорочення можуть функціонувати як самостійні слова й набувати граматичних властивостей. Іменникові скорочення можуть вживатися у множині – *profs*, *docs*, або отримувати родовий відмінок – *prof's explanation*, *dad's chair*. Часто усні скорочення конвертуються у дієслова: *to phone*, *to cab*, *to fancy*, а за допомогою деривації чи словоскладання вони утворюють нові лексеми, наприклад: *mod cons* (від *modern conveniences*), *telecom* (від *telecommunication*).

З погляду частини мови скорочення, як правило, зберігають категорію прототипу. Переважна більшість із них – іменники; прикметники зустрічаються рідше: *civvy* – *civil*, *nogo* – *no good one*, *preparatory* – *preparatory*. Дієслова-скорочення можуть бути діяхронними (*to mend* – *to amend*, *to tend* – *to attend*) або конверсивними, як-от: *to cruit* від *recruit*, *to flak* (від нім. "стріляти із зенітки"), *to phone*, *to taxi*.

За формою скорочені слова поділяють на три типи: кінцеві (апокопа), середні (синкопа) та початкові (афереза). Найбільш поширені – кінцеві скорочення, особливо в англійській мові, де наголос зазвичай падає на перший склад: *cap* – *captain*, *lino* – *linotype*, *stip* – *stipend*. Іноді наголос не перешкоджає апокопі, особливо у запозичених словах: *gym* – *gymnasium*, *lab* – *laboratory*.

Менш поширені скорочення, які зберігають кінець прототипу: *fend* – *defend*, *story* – *history*, *cruit* – *recruit*, *chute* – *parachute*. Вони часто набувають нових значень і емоційного забарвлення. Середні скорочення або синкопи зберігають кінцевий приголосний: *cons* – *conveniences*, *maths* – *mathematics*, *specs* – *spectacles*, *gent's* – *gentlemen's (room)*, а інколи виникають через поетичний ритм: *ma'am* – *madam*, *o'er* – *over*.

Якщо скорочуються одночасно початок і кінець слова, залишається лише середня частина: *flu* – *influenza*, *fridge* – *refrigerator*. Зазвичай у розмовній мові зберігається наголошена частина прототипу.

В англійській також трапляються рідкісні скорочення-композиції та фразові скорочення, що виникли переважно в останні десятиліття XX ст., інколи з римованою структурою: *hi-fi* – *high fidelity*, *hospron* – *hospital squadron*, *mod cons* – *modern conveniences*, *non-com* – *non-commissioned (officer)*, *sci-fic* – *scientific fiction*, *Pan-Am* – *Pan-American*.

Отже, морфологічні способи словотвору демонструють високу продуктивність. Особливо активними є процеси афіксації, складання основ і скорочення. Інші механізми – зміна наголосу, чергування звуків, редуплікація, зворотний словотвір, бленди – хоч і втратили частину актуальності на сучасному етапі розвитку англійської мови, залишаються предметом наукового інтересу, а їх детальне вивчення буде представлено в наступних публікаціях.

1.3 Особливості відображення складних слів у лексикографічних джерелах

Словоскладання є одним із центральних механізмів збагачення лексики та одним із найстаріших способів творення слів, який залишився продуктивним і в сучасній англійській мові. Завдяки цьому процесу словниковий запас постійно поповнюється, а структура мови стає більш гнучкою та досконалою.

Цей механізм тісно взаємопов'язаний із граматичною системою та значно впливає на лексичний склад мови. Він відображає як загальні закономірності мовного розвитку, спільні для багатьох мов, так і специфічні національні особливості, притаманні лише англійській мові, підкреслюючи тим самим унікальність мовної системи.

Моделі словоскладання в англійській мові демонструють значні відмінності: одні дозволяють утворювати тисячі нових слів, що постійно поповнюють словниковий фонд. Проте визначення складного слова є доволі складним завданням через:

1. складність самого об'єкта аналізу;
2. наявність численних споріднених мовних одиниць;
3. різні лінгвістичні підходи до оцінки цього явища.

У спробах визначити складне слово можна спиратися на морфологічні та словотвірні підходи. Відповідно, постають дві ключові проблеми:

- формулювання чітких критеріїв, за якими слово вважається складним;
- встановлення способів перевірки, чи відповідає конкретна лексична одиниця цим критеріям.

I.B. Арнольд дає таке визначення: «Складне слово (compound word) – це поєднання двох або, рідше, трьох основ, що функціонує як єдине ціле і виділяється в реченні як окрема лексична одиниця завдяки своїй цільнооформленості».

Це визначення підкреслює:

- складне слово є цілісною конструкцією, створеною з кількох основ;

- воно здатне виступати самостійною лексичною одиницею.

Отже, складне слово – це лексична одиниця, утворена шляхом поєднання двох і більше основ, яка виділяється в мовленні завдяки своїй цілісності та неподільності.

Цільнооформленість передбачає неможливість розділення слова на частини або вставляння між його компонентами інших мовних одиниць. Ознаки цілності поділяють на внутрішні та зовнішні:

- Внутрішні: фонетичні, морфологічні, орфографічні;
- Зовнішні: синтаксичні.

Фонетична ознака проявляється у вигляді об'єднуючого наголосу в складному слові, на відміну від рівномірного наголосу в елементах словосполучення. Однак її застосування обмежене: сучасна мова постійно поповнюється новими словами, більшість із яких відомі лише з письмових джерел, тому фонетична ознака не завжди є надійним критерієм.

Орфографічна ознака може служити додатковим інструментом для визначення цілності слова. Добре відомо, що деякі слова можуть писатися по-різному навіть у межах одного видання: окремо, через дефіс або суцільно.

Особливо слід підкреслити, що англійська орфографія досить чітко відображає процеси словотворення. Наприклад, словосполучення *to break through*, коли воно перетворюється на іменник, пишеться суцільно – *a breakthrough*. У предикативній та атрибутивній функціях складні слова зазвичай записуються або разом, або через дефіс.

Морфологічна ознака визначає внутрішню цілісність складного слова, на відміну від словосполучення, і проявляється в поєднанні морфологічно неформлених основ. Проте, оскільки морфологічне оформлення англійських слів доволі обмежене, ця ознака придатна лише для певних типів складних слів.

До зовнішніх ознак цільнооформленості належать:

- особливості поєднання компонентів, які відрізняються від правил сполучуваності слів у словосполученнях;

- порядок розташування складових, що відмінний від порядку слів у фразях;
- відсутність службових слів;
- синтаксичні зв'язки між елементами, що не допускають самостійного функціонування.

Що стосується сполучуваності, будь-яка виділена в мовному потоці послідовність слів може бути або словосполученням, або складним словом. Складне слово визначається тим, що його структура виходить за межі типових словосполучень мови. Наприклад, у англійській числівник не може безпосередньо визначати прикметник, тому 10,000-strong (demonstration) розглядається як складне слово.

Показником цільності є також порядок компонентів: у словах, де друга частина є прикметником або дієприкметником, він відрізняється від порядку у словосполученні. Наприклад, oil-rich, man-made відповідають rich in oil, made by man у звичайних фразях.

Ще однією ознакою є відсутність службових слів у складному слові, хоча це правило не поширюється на фразові конструкції на кшталт good-for-nothing або pie-in-the-sky.

Компоненти складних слів не можуть утворювати незалежні синтаксичні зв'язки. Наприклад, у словосполученні a factory government financed кожне повнозначне слово може отримати своє визначення, тоді як у складному слові вони утворюють єдину неподільну лексичну одиницю.

Особливо варто відзначити, що в англійській мові складні слова, як-от government-financed, мають специфічну властивість: жоден із компонентів не може функціонувати самостійно або піддаватися розширенню.

Формування складних слів відбувається за певними моделями, які суттєво різняться між собою. Деякі моделі здатні продукувати сотні та тисячі слів, активно збагачуючи словниковий запас мови, інші створюють лише одиничні

або нечисленні одиниці. Частина моделей є закритими — вони більше не породжують нові слова.

Основним способом формування складних іменників є поєднання основ різних частин мови згідно з визначеними правилами. Важливою особливістю є те, що перший компонент може бути будь-якої частини мови, тоді як другий практично завжди є іменником.

Складні іменники можна класифікувати за структурою:

1. N + N (іменник + іменник):

Приклади: night-school, waistline, toothbrush.

Ця модель є асинтаксичною, адже два іменники можуть створювати як словосполучення, так і складне слово. Між компонентами можливі різні семантичні зв'язки: суб'єкт (sunrise, earthquake), об'єкт (dog-show), місце (garden-party, air-mail), час (nightmare), ціль (flagstaff), засіб (gunshot), або вміст другого компонента (stone-fruit). Сучасна тенденція — писати такі слова разом, що підкреслює їхню цілісність.

2. Adj + N (прикметник + іменник):

Приклади: blackboard, pussycat, green-room.

Ця структура ендосентрична та синтаксично відповідна словосполученню. Відмінність між складним словом та простим словосполученням визначається ознаками ціліснооформленості:

- Орфографічна: слова пишуться разом або через дефіс;
- Фонетична: наявність об'єднуючого наголосу;
- Синтаксична: компоненти не можуть мати незалежних синтаксичних зв'язків;
- Семантична: перший компонент втрачає пряме буквальне значення, а значення всього слова відокремлюється від значення подібного словосполучення.

Таким чином, визначення складного слова в англійській мові залишається непростим завданням через множинність критеріїв: фонетичних,

морфологічних, орфографічних і семантичних. Словоскладання — один із найдавніших і найважливіших способів розширення словникового складу, який зберігає свою продуктивність і в сучасній мові. Особливо цінним є те, що англійська орфографія послідовно відображає процеси словотвору, а морфологічні ознаки демонструють внутрішню цілісність складного слова, відокремлюючи його від простих словосполучень.

Моделі словоскладання істотно різняться між собою за частотою використання та здатністю породжувати нові одиниці, що відображають нові поняття та явища в мові.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було з'ясовано, що складне слово є одним із найдавніших і водночас найпродуктивніших способів збагачення словникового складу англійської мови. Його вивчення потребує комплексного підходу, оскільки визначення меж між складним словом і словосполученням залишається дискусійним. Класифікаційні підходи, запропоновані вченими, демонструють багатовимірність цього явища, враховуючи морфологічні, фонетичні, семантичні та орфографічні ознаки.

Аналіз показав, що англійська мова відзначається широким спектром моделей словоскладання, серед яких особливу продуктивність виявляють утворення іменників та прикметників. Водночас спостерігається активне використання змішаних механізмів, де складання поєднується з іншими словотворчими процесами (деривацією, телескопією, редуплікацією). Це підтверджує гнучкість і динамічність англійського словотвору.

Окрему увагу привертають особливості відображення складних слів у лексикографічних джерелах. Варіативність написання (разом, через дефіс чи окремо) та наявність фонетичних і семантичних відмінностей ускладнюють уніфікацію підходів, проте водночас демонструють живий характер мовних процесів.

Таким чином, теоретичний аналіз складних слів дозволив окреслити ключові параметри цього явища та заклав підґрунтя для подальшого розгляду його лексико-семантичних і структурних особливостей у другому розділі.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ

2.1. Основні способи творення складних слів

Перш ніж перейти до глибокого аналізу специфіки словотворчих процесів в англійській мові, варто зазначити, що ця сфера є однією з найбільш багатограних і водночас надзвичайно важливих для розуміння мовної системи загалом. Одним із найпоширеніших способів утворення нових лексичних одиниць є афіксація. Під цим терміном мають на увазі використання префіксів, суфіксів, інфіксів чи навіть постфіксів для формування нових слів або зміни їхнього значення. По суті, афіксація виступає своєрідним «конструктором», за допомогою якого формується величезна кількість слів сучасної англійської мови.

Окрім цього, не менш цікавим явищем є конверсія. Її суть полягає в тому, що слово без будь-яких зовнішніх змін у написанні чи морфологічній структурі може належати до різних частин мови. Наприклад, іменник може «перетворюватися» на дієслово, прикметник — на прислівник тощо. Це дозволяє мові економно використовувати ресурси словникового запасу, але водночас забезпечує значне збагачення її виражальних можливостей. Саме завдяки конверсії одне й те саме слово здатне виступати у кількох граматичних ролях залежно від контексту.

Ще одним поширеним способом творення нових одиниць є словоскладання. У цьому випадку відбувається поєднання двох або більше слів, у результаті чого утворюється нове значення, яке не завжди зводиться до простого підсумку змістів окремих компонентів. Так, наприклад, слова *blackboard* (шкільна дошка) чи *snowman* (сніговик) не можна розглядати лише як «чорна дошка» чи «снігова людина», оскільки вони мають усталене семантичне значення.

Важливо зазначити, що розуміння механізмів словотворення має не лише теоретичне, але й практичне значення. Воно дозволяє легше орієнтуватися у визначенні частин мови, розпізнавати належність нових чи незнайомих лексем до певної категорії, а також істотно збагачувати власний словниковий запас. Знаючи лише одне базове слово, можна утворити кілька нових варіантів завдяки суфіксації, префіксації, конверсії чи іншим способам. Наприклад, від дієслова *to act* утворюються такі слова, як *action* (дія), *active* (активний), *actor* (актор), *react* (реагувати) тощо [13].

Таким чином, словотвір у сучасній англійській мові постає як надзвичайно гнучка і продуктивна система. Основними методами формування нових слів є афіксація, конверсія, словоскладання, словозлиття та скорочення. Кожен із цих способів має свої особливості, функції та закономірності вживання.

Розглянемо їх детальніше.

Конверсія (conversion)

Конверсія — це унікальне явище англійської мови, яке полягає у переході слова з однієї частини мови в іншу без зміни його графічної або морфологічної форми. Такий процес можна вважати своєрідним «переключенням функції» слова.

- Абсолютна конверсія передбачає повну тотожність написання і звучання.

Наприклад:

- *picture* (картина) → *to picture* (зображати, уявляти);
- *hope* (надія) → *to hope* (сподіватися);
- *milk* (молоко) → *to milk* (доїти).

- Неабсолютна конверсія відрізняється тим, що слова мають однакову графічну форму, але відмінності з'являються у вимові:

- *close* [kləʊz] (закривати) → *close* [kləʊs] (близький);
- *use* [ju:s] (використання) → *to use* [ju:z] (використовувати).

Як бачимо, конверсія не лише спрощує мовлення, але й робить його більш динамічним, дозволяючи гнучко використовувати слова в різних граматичних позиціях.

Теоретичне значення конверсії

Розглянуті приклади підтверджують, що конверсія — це не випадковий мовний процес, а закономірний механізм словотворення, який відображає тенденцію англійської мови до простоти та функціональної доцільності. Утворення дієслів від іменників демонструє, як лексична система мови забезпечує швидке розширення словникового запасу без залучення складних морфологічних змін.

Більше того, конверсія свідчить про високий ступінь економії мовних ресурсів: замість довгих описів англійська мова створює компактні, але ємні форми, які легко інтегруються у мовлення. У цьому проявляється як динамічність, так і продуктивність англійської мовної системи.

Словоскладання (composition)

Словоскладання є одним із найдавніших і водночас найпродуктивніших способів словотворення, який полягає у поєднанні двох або більше самостійних основ у єдину мовну одиницю. У результаті такого процесу виникають нові слова з новим значенням, які, залежно від традиції, можуть писатися разом (*grandmother* — бабуся), через дефіс (*father-in-law* — тесть) або окремо, але сприйматися як єдине ціле (*post office* — поштова установа).

Формула утворення виглядає наступним чином:
 основа + основа = нова лексема.

Приклади:

- *grand* + *mother* = *grandmother* (бабуся),
- *watch* + *man* = *watchman* (сторож),
- *cigarette* + *box* = *cigarette-box* (коробка для цигарок),
- *father* + *in* + *law* = *father-in-law* (тесть).

У процесі словоскладання відбувається не лише механічне поєднання двох частин, але й семантична інтеграція, завдяки якій утворюється нове значення. Наприклад, *blackboard* не варто тлумачити буквально як «чорна дошка», адже у мові це термін для позначення шкільної дошки.

Словоскладання відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні спеціалізованої та професійної лексики англійської мови, особливо у сферах науки й техніки, де часто з'являються нові поняття, що потребують компактного вираження (*toothpaste* — зубна паста, *aircraft* — літальний апарат).

Словозлиття (blending)

На відміну від класичного словоскладання, словозлиття передбачає поєднання не цілих основ, а лише фрагментів двох або кількох слів, унаслідок чого утворюється нова мовна одиниця з оригінальним значенням. Цей спосіб словотворення особливо популярний у сучасній англійській мові, оскільки дозволяє створювати лаконічні й виразні слова.

Приклади:

- *documentary + drama = docudrama* (художньо-документальний фільм),
- *motorist + hotel = motel* (мотель),
- *breakfast + lunch = brunch* (пізній сніданок).

Словозлиття є показовим прикладом динаміки англійської мови, адже воно відображає тенденцію до економії мовних засобів і створення нових слів, які швидко закріплюються у словнику завдяки своїй зручності й популярності.

Скорочення (shortening)

Ще одним поширеним способом словотворення є скорочення. Воно полягає у зменшенні довжини слова без зміни його значення. Скорочення з'являються найчастіше для зручності в усному чи письмовому мовленні, а також як результат активного використання слова у певній сфері.

Класичним прикладом є перехід від *telephone* до *phone* (телефон).

Окрім того, при скороченні двох іменників перший часто виконує роль прикметника:

- *science + fiction = sci-fi* (наукова фантастика),
- *public + relations = PR* (зв'язки з громадськістю).

Скорочення особливо активно функціонують у молодіжному сленгу, рекламі, журналістиці та комп'ютерній термінології (*info* від *information*, *lab* від *laboratory*, *ad* від *advertisement*).

Афіксація (affixation)

Одним із найпродуктивніших і найбільш універсальних способів словотворення є афіксація. Вона полягає у приєднанні до кореня різних морфем — префіксів, суфіксів, інфіксів чи постфіксів, які змінюють значення слова або його граматичні характеристики.

Афікси виконують роль своєрідних «будівельних блоків» у мові, які дають змогу з одного кореня утворювати цілий ряд нових слів. Для прикладу візьмемо українське слово *любов*: від нього утворюються *коханець*, *улюбленець*, *люблячий*, *улюблений*. Кожна з цих лексем має власне значення, але всі вони пов'язані спільним коренем.

В англійській мові афіксація також надзвичайно продуктивна. Наприклад:

- *happy* → *unhappy* (префікс «un-» змінює значення на протилежне),
- *kind* → *kindness* (суфікс «-ness» утворює іменник),
- *hope* → *hopeless* (суфікс «-less» додає значення відсутності).

Таким чином, афіксація забезпечує збагачення словникового складу мови, дозволяючи створювати десятки нових форм від одного кореня. Цей спосіб можна детальніше розглянути на рисунку 2.1.

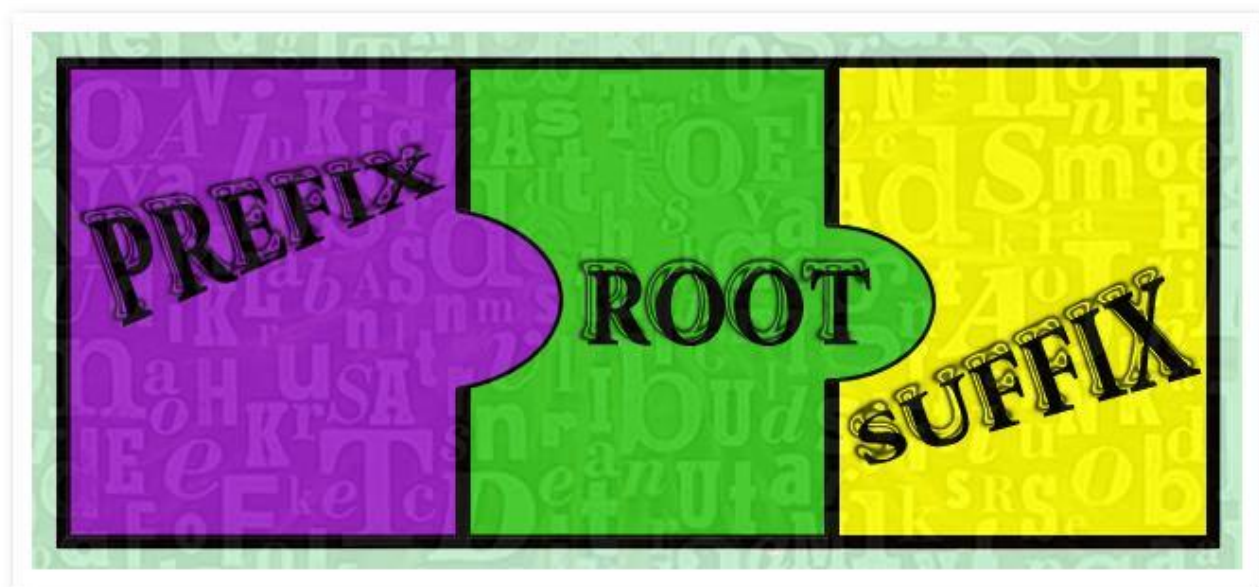

Рис. 2.1. Афіксація

Джерело: [13]

Підсумовуючи, можна сказати, що словоскладання, словозлиття, скорочення та афіксація — це ключові способи словотворення в англійській мові, які функціонують як взаємодоповнюючі механізми. Вони забезпечують розвиток мовної системи, сприяють зручності у спілкуванні та відображають соціокультурні тенденції розвитку англomовного суспільства.

2.2. Структурна організація складних слів

Особливу увагу у вивченні конверсії заслуговує процес утворення дієслів від іменників, оскільки саме цей тип є надзвичайно поширеним у сучасній англійській мові. В англійській мовній традиції існує ціла низка закономірностей, які пояснюють подібні трансформації.

Основні мотиви утворення дієслів від іменників

1. Дієслова, що виражають дію, здійснювану за допомогою предмета. У цьому випадку іменник позначає конкретний предмет, інструмент чи об'єкт, а дієслово вказує на дію, пов'язану з його використанням. Так, від іменника *eye* (око) утворюється дієслово *to eye* — «роздивлятися, уважно спостерігати». Подібно й *hammer* (молоток) перетворюється на *to hammer* (бити молотком, забивати цвяхи). Такий тип конверсії особливо показовий, оскільки він демонструє економію мовних засобів: замість використання складних описових конструкцій англійська мова створює компактне дієслово.

2. Дієслова, що відображають характерні дії чи властивості живих істот. Тут вихідним є іменник, який позначає істоту чи людину, а новоутворене дієслово передає типову для неї поведінку чи ознаку. Наприклад, від іменника *fox* (лисиця) утворюється дієслово *to fox* (хитрувати, обманювати), а від слова *mother* (мати) — *to mother* (піклуватися, плекати, народжувати). Подібні приклади відображають тісний зв'язок між мовними структурами та культурними уявленнями: лисиця у фольклорі асоціюється з хитрістю, а мати — з турботою та життєдайною функцією.

3. Дієслова, що позначають процес збирання чи накопичення чогось. У такому випадку іменник передає певний об'єкт або явище, а дієслово описує дію, спрямовану на отримання чи нагромадження цього об'єкта. Наприклад, *fish* (риба) → *to fish* (ловити рибу). Це дозволяє скоротити опис і зробити висловлювання більш динамічним.

4. Дієслова, що відображають переміщення предметів у місце, позначене вихідним іменником.

Такі приклади ілюструють просторовий аспект конверсії: *bag* (мішок) → *to bag* (скласти до мішка), *garage* (гараж) → *to garage* (ставити машину в гараж). У цьому випадку слово набуває значення дії, яка безпосередньо пов'язана з об'єктом, зазначеним у вихідному іменнику.

5. Дієслова, що виражають проведення певного проміжку часу. Конверсія також активно використовується для позначення тимчасових дій.

Так, від іменника *summer* (літо) походить дієслово *to summer* (проводити літо), а від *week-end* (вихідні) — *to week-end* (відпочивати, проводити вихідні). Такі словоформи демонструють семантичну гнучкість англійської мови, яка дозволяє не лише називати предмети чи явища, але й відображати дії, пов'язані з ними.

Префікс — це службова морфема, яка приєднується на початку слова перед його коренем. Додавання префікса зазвичай не змінює частину мови, але істотно впливає на зміст, надаючи слову відтінки значення: заперечення, повторність, протиставлення, просторову чи часову характеристику [14].

До найбільш уживаних належать:

1. Приватні (заперечні) префікси

a. *un-*, *dis-*, *de-*, *contra-*, *counter-*, *anti-*

Вони утворюють слова з протилежним або заперечним значенням:

b. *happy* → *unhappy* (щасливий → нещасливий),

c. *agree* → *disagree* (погоджуватися → не погоджуватися),

d. *activate* → *deactivate* (активувати → деактивувати).

2. Префікси повторності та попередності

a. *re-*, *fore-*, *pre-*

Їхнє значення пов'язане з повторенням або вказівкою на попередність дії:

b. *do* → *redo* (робити → переробляти),

- c. *revolutionary* → *pre-revolutionary* (революційний → дореволюційний),
- d. *forecast* (передбачення, прогноз).

3. Префікси часової наступності

- a. *post-*

Він надає слову значення наступності після певної події:

- b. *war* → *post-war* (війна → повоєнний період).

4. Префікси просторової орієнтації та стану

- a. *ex-* позначає колишній статус: *ex-husband* (колишній чоловік),
- b. *under-* означає «недостатність»: *underdo* (недоробити),
- c. *sub-* передає значення «під-»: *subgroup* (підгрупа).

Таким чином, префікси виконують роль семантичних модифікаторів, які допомагають уточнювати або змінювати значення без утворення нової частини мови.

Суфікси

Суфікс — морфема, що додається після кореня. На відміну від префікса, суфікс здатний змінювати не лише значення слова, а й його граматичну категорію, перетворюючи, наприклад, дієслово на іменник чи прикметник [13].

Суфікси в англійській мові можна поділити на кілька основних груп:

1. Суфікси, що утворюють іменники

- a. *-age* — виражає кількісну характеристику або зміст: *percent* → *percentage* (відсоток → процентний вміст);
- b. *-ant, -ent* — позначають особу, що виконує дію: *serve* → *servant* (служити → слуга);
- c. *-ery, -ory, -ry* — місце дії: *bake* → *bakery* (пекти → булочна);
- d. *-ian, -an* — професійна приналежність: *music* → *musician* (музика → музикант);
- e. *-ship* — суспільні чи міжособистісні відносини: *friend* → *friendship* (друг → дружба).

2. Суфікси, що утворюють дієслова

- a. *-en* — дія, що виходить із якості або властивості: *strength* → *strengthen* (сила → посилювати), *height* → *heighten* (висота → підвищувати);
- b. *-ise/-ize* — означають «здійснювати дію»: *memory* → *memorise* (пам'ять → запам'ятовувати), *sympathy* → *sympathise* (симпатія → співчувати);
- c. *-ance, -ancy* — процес чи його результат: *accept* → *acceptance* (приймати → прийняття).

3. Суфікси, що утворюють прикметники

- a. *-able, -ible* — здатність або можливість: *read* → *readable* (читати → читабельний), *fashion* → *fashionable* (мода → модний);
- b. *-en* — матеріал виготовлення: *wool* → *woollen* (вовна → вовняний);
- c. *-less* — відсутність ознаки: *power* → *powerless* (сила → безсилий).

Префікси й суфікси в англійській мові не лише забезпечують розширення словникового запасу, але й формують систему морфологічної продуктивності. Вони дозволяють створювати слова для нових реалій і явищ, роблять мову більш гнучкою та здатною швидко адаптуватися до змін у суспільстві, науці й культурі.

Важливо, що афіксація активно використовується у науковому стилі, технічній термінології та повсякденному мовленні, що робить її універсальним інструментом словотвору.

2.3. Семантичні відношення у складних словах

Синтетичні, або вербальні, складні слова представляють собою особливу категорію словотвору, де головним компонентом виступає дієслово, яке може піддаватися афіксації. В англійській морфологічній традиції багато дослідників виділяють такі продуктивні афікси для синтетичних складних слів: агентивний *-er*, номінативний і ад'єктивний *-ing*, а також пасивний ад'єктивний *-en*. Другорядний елемент у такому складному слові зазвичай виконує функцію аргументу або доповнювача до головного компонента.

Приклади синтетичних складних слів:

- *truck driver* (водій вантажівки),
- *truck driving* (керування вантажівкою),
- *fast-acting* (швидкодіючий),
- *pan-fried* (смажений на сковороді).

Синтетичні складні слова мають важливе значення для розвитку лінгвістичної теорії, оскільки їхнє дослідження торкається численних аспектів морфології та синтаксису. У науковій літературі їх часто називають дієслівними складними словами.

Основним обмеженням у їх інтерпретації є те, що ліва частина (яка може бути іменником, прислівником або прикметником) має розглядатися як доповнення до правого компонента, а не як окремий аргумент чи зовнішній предмет. Наприклад, у слові *truck driver* слово *truck* інтерпретується як об'єкт дії *driver* (водій), а не як окремий суб'єкт.

Синтетичні складні слова з афіксами *-ing* або *-er* нагадують фрази з активними дієсловами в зміненому порядку слів, з аналогічними компонентами:

- *play checkers* → *checker-playing* (грати в шашки).

У той же час, складні слова з пасивним афіксом *-en* часто відповідають пасивним конструкціям з відповідним перетворенням компонентів:

- *tested by experts* → *expert-tested* (перевірено експертами).

Таким чином, синтетичні складні слова суттєво відрізняються від так званих кореневих складних слів. Наприклад, якщо відкинути афікс у слові *goal-aiming*, отримаємо складне слово *goal-aim*, де ліва частина (*goal*) інтерпретується як об'єкт правої (*aim*).

Ці слова представляють цікаве явище, оскільки правила їх інтерпретації часто відображають механізми побудови речення. Наприклад, тематичні ролі можуть бути приписані певним позиціям у слові аналогічно тому, як вони розподіляються в реченні, залежно від активної чи пасивної форми дієслова [17].

Нове слово в англійській мові зазвичай утворюється за вже існуючими моделями, повторюючи структуру свого прототипу. Це забезпечує обмежену і цілком визначену смислову структуру новоутвореної лексики.

Наприклад:

- *hijack, skyjack* — «викрадати літаки, займатися повітряним піратством»,
- *seajack* — «викрадати морські судна, займатися морським піратством».

Усі ці приклади демонструють, що нові слова формуються логічно та системно, дотримуючись моделей, закріплених у мовній практиці. Синтетичні складні слова дозволяють економити мовні ресурси, при цьому зберігаючи точність і функціональність лексичного значення.

Окрім корневих основ і дієслівних елементів, у складі складних лексичних одиниць можуть зустрічатися числівники, які передають кількісні параметри об'єктів або дій. У мовознавчій традиції санскриту такі складні лексичні утворення відомі як дігу. Основна структура таких слів передбачає, що числівник стоїть на початку, за ним слідує іменник.

Приклади:

- *ten-pence* — десять пенсів,
- *two-ply* — двошаровий (двошарова тканина або папір).

У таких випадках числівник виконує роль кількісного маркера, уточнюючи, скільки одиниць предмета чи явища позначає іменник. Наприклад, у слові *ten-pence* числівник *ten* однозначно вказує на кількість пенсів, що беруть участь у значенні лексеми.

Хоча загальна формула для числівникових складних слів англійської мови виглядає як числівник + іменник, існує велика кількість утворень із більш складною структурою, які можна поділити на кілька типів.

Перший тип характеризується присутністю часток *for* або *on*, а також двох числівникових основ, що розташовані у певному порядку відповідно до їх семантичного значення.

Наприклад:

- *2-for-5*, *3-for-7* — у таких складних словах ліва числівникова основа вказує на кількість успішних спроб або одиниць, а права числівникова основа — на загальну кількість спроб або об'єктів.
- Переклад цих словосполучень є майже буквальним: *2-for-5* означає «два з п'яти», *3-for-7* — «три з семи».

У деяких випадках права числівникова основа може бути замінена на неозначений займенник *none*, який передає відсутність конкретної кількості або нульовий результат. Наприклад:

- *3-for-none* — «три з нуля» (тобто жодного успішного результату з трьох спроб).

Таким чином, числівникові складні слова забезпечують точну кількісну характеристику, що робить їх особливо продуктивними у сферах, де важлива

нумерація, статистика або опис частотності подій, наприклад у спортивних або технічних контекстах.

Числівникові композити можуть утворюватися не лише у поєднанні з іменниками, а й складатися тільки з числівників. У таких випадках складне слово часто виконує функцію означення, а для його перекладу застосовується описовий підхід. Значення цих композитів є досить специфічним, оскільки вони здатні нести експресивні або контекстуальні відтінки. Відношення між окремими компонентами таких складних слів зазвичай не є субординаційними — кожен числівник лише позначає певний рахунок або підсумок.

Приклади:

- 3-2, 2-1 — можуть відображати рахунок спортивного матчу, баланс банківського рахунку чи інші підсумкові величини.

Схожими на числівникові композити є структурно-складні лексеми з агентивним суфіксом *-er*, які позначають діячів або носіїв певної діяльності:

- *8-footer* — щось довжиною 8 футів,
- *50-pounder* — предмет вагою 50 фунтів.

Особливої уваги заслуговують слова, що відносяться до семантичного поля імен діяча (*nomina agentis*). Вони зазвичай формуються від дієслівно-іменникових поєднань і мають значення особи, яка виконує певну дію:

- *bill-sticker* — розклеювач оголошень,
- *blockbuster* — спекулянт нерухомістю (будинками, ділянками),
- *baby-kisser* — кандидат, що балотується на виборах.

Серед структурно-складних одиниць зустрічаються також лексеми з ідіоматичним значенням, наприклад:

- *wind-cheater* — плащ по коліна,

- *back-hander* — удар тильною частиною руки.

Існують приклади, які кардинально відрізняються від звичайних форм і не підпадають під загальноприйняті норми. Це — композити, що містять числівниковий елемент та кореневу основу з суфіксом *-er*, але без явного іменника. У таких конструкціях:

- компонентами композиту є лише кількісні параметри та якісні характеристики поняття, що виражається;
- агентивний суфікс *-er* виконує роль функціональної переорієнтації, перетворюючи складний вираз на іменник, значення якого визначається контекстом.

Наприклад:

- *he's a 260-pounder* — «він важить 260 фунтів».

У структурному вигляді це можна подати так:

- *260-pounder* = *260 pounds* + *person*

Іменникове значення [person] у такій конструкції визначається лише з контексту висловлювання. Для порівняння:

- *8-footer* — щось довжиною 8 футів (*something with 8 feet in length*),
- *2-footer* — особа заввишки 2 фути (*2 feet tall person*).

Англійська мова, особливо її американський варіант, активно поповнюється номінативами специфічної словотворчої структури, що виникають у результаті телескопії. Телескопія відповідає двом основним вимогам до номінації:

1. Компактність — лексема має бути стислою та легкою для використання;
2. Цілеоформленість — словоформа повинна зберігати повноту семантики та функціональну завершеність.

У багатьох соціально детермінованих телескопічних утвореннях простежується системний характер аналогії, що свідчить про взаємодію інтралінгвістичних і екстралінгвістичних факторів у процесі їхнього творення.

Телескопічні лексичні одиниці можуть також слугувати джерелом нових словотворчих морфем, подібних до суфіксоїдів, коли «осколок» другої вихідної основи стабілізується, набуває більшого словотворчого потенціалу та ізолює своє значення від початкової основи. Як відзначає М. Бельська, телескопія є різновидом універбації, який полягає в тому, що з елементів структури словосполучення утворюється нова лексична одиниця із власним значенням [15].

Зміни в мові значною мірою зумовлені законом лексичної економії. Цей закон реалізується на різних рівнях мови — фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексичному — за допомогою двох основних механізмів: скорочення та синтезу. Телескопічні утворення, що широко використовуються як у повсякденній мові, так і у спеціалізованих сферах (спорт, медіа, бізнес), набувають емоційно-оцінних відтінків і виконують різні експресивно-стилістичні функції, надаючи висловлюванням більшої динаміки та експресії [16].

Мотивація телескопічного слова часто співпадає з його значенням, що дозволяє використовувати таку конструкцію як заміну більш довгого синтагматичного ланцюжка. Це зручно у швидкому спілкуванні та журналістських текстах, де компактність і економія мовних засобів мають особливе значення.

Особливий інтерес представляють випадки телескопічних слів, які формуються на базі імен та прізвищ людей. Такі утворення здебільшого властиві публіцистичному стилю, де вони служать для стислого позначення відомих осіб.

Наприклад, в американських газетах часто зустрічається ім'я відомого спортсмена Алекса Родрігеза (Alex Rodriguez) у скороченій формі A-Rod.

Аналогічним чином, у спортивних повідомленнях часто застосовуються телескопічні скорочення назв команд, клубів чи групувань:

- *Preds-Canes* — матч між командами Predators (Хижаки) та Hurricanes (Урагани).

Таке використання демонструє динамічність сучасного словотворення в англійській мові та підкреслює роль контексту у формуванні і сприйнятті складних лексичних одиниць.

Процес основоскладання є більш складним, ніж це подається у традиційних підручниках. Хоча існують загальні правила утворення складних слів, їх застосування змінюється у відповідь на зміну мовного середовища та соціокультурних умов. Аналіз показує, що контекст і фонові знання відіграють ключову роль у розумінні природи композитних номінацій.

Моделі утворення складних лексичних одиниць у певних дискурсах мають свої особливості. Особливо це стосується спортивного, військового та медичного дискурсу, де семантичні вимоги до складних слів визначаються специфікою термінології та комунікативними потребами.

Важливо також враховувати процес детермінологізації, коли терміни з професійної або спеціалізованої сфери проникають у повсякденну мову, набуваючи ширшого функціонального та стилістичного значення.

Серед джерел формування композитної термінології окрім власне англійської лексики слід відзначити значний відсоток запозичень з інших мов, головним чином з японської та іспанської. Це підкреслює глобальний характер сучасного англійського словотворення та його відкритість до міжмовних впливів.

Таким чином, композитна лексика та процес словотворення складають значну частку сучасної англійської мови, а тенденція до скорочення семантичного образу та створення коротких форм для передачі складного змісту залишається однією з ключових рис англійської.

Особливу увагу заслуговує спортивний дискурс, який є продуктивним джерелом нових композитних одиниць. Його дослідження у межах контрактивної лінгвістики та міжкультурної комунікації може дати важливі результати для сучасної композитології.

Для більш ґрунтовного вивчення теорії словотворення необхідне подальше дослідження різних сфер життя людини, що дозволить:

- систематизувати нові типи композитних номінацій,
- розробити нові класифікації складних слів,
- відобразити взаємодію лексичних і дискурсивних факторів у сучасній англійській мові.

Особливе значення має основокладання, яке залишається одним із найпродуктивніших способів словотворення, а також аналіз контексту та семантичного потенціалу складних слів, що дозволяє виявити закономірності їх утворення та функціонування.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було з'ясовано, що складні слова англійської мови формуються різними способами, серед яких особливо продуктивними є афіксація, словоскладання, конверсія, скорочення та телескопія. Кожен із цих механізмів забезпечує гнучкість і динаміку розвитку словникового складу.

Аналіз структурної організації композитів показав, що найбільш поширеними є складні іменники та прикметники, тоді як дієслівні та прислівникові утворення зустрічаються рідше. Водночас у похідних композитах простежується поєднання словоскладання з іншими словотворчими процесами, що свідчить про їхню комбіновану природу.

Семантичні відношення між компонентами складних слів (детермінативні, координативні, екзоцентричні) визначають їхню смислову цілісність та функціональне навантаження у мовленні. Виявлено, що значна частина композитів має ідіоматичний характер, завдяки чому вони збагачують виражальні можливості англійської мови.

Таким чином, англійські складні слова являють собою системне явище, у якому поєднуються структурна різноманітність, семантична складність і функціональна динамічність, що забезпечує їхню провідну роль у збагаченні словникового фонду мови.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ СЛІВ

3.1. Аналіз прикладів складних слів у сучасних англомовних текстах гуманітарної сфери

У лексичній системі мови словотворення посідає особливу позицію, оскільки воно є сферою взаємодії різних мовних одиниць — від морфем до словосполучень. Твердження про проміжне місце словотворення між граматиною та словником часто повторюється як загальновідомий факт, проте реальні, глибинні механізми взаємозв'язку між граматичною системою й процесами творення слів залишаються малодослідженими. Досі наукова увага здебільшого зосереджувалася на лексичному боці словотворення, тоді як його граматичні риси розглядалися несистемно й епізодично.

Дослідження композитології в контексті багаторівневої мовної організації показує, що сучасна лінгвістика все більше звертається до аналізу складних співвідношень між структурою, семантикою та функціонуванням композитів. Необхідність вивчення цієї проблематики визначається як загальною орієнтацією сучасних наукових пошуків на системність, так і потребою окреслення семантичних і структурних ознак складних слів. У статті розглядаються "дієслівно-іменні" й "атрибутивно-іменні" композити та встановлюються їхні синтаксичні відповідники.

В англійській мові значну роль у формуванні складних слів відіграють моделі словоскладання, де центральним компонентом є дієприкметник. Такі дієслівно-іменні поєднання виступають у вигляді стиснених варіантів розгорнутих синтагм: синтаксичні зв'язки між компонентами, що утворили композит, зберігаються, але у трансформованій, згорнутій формі. Саме це

забезпечує підґрунтя для творення нових лексичних одиниць зі специфічною семантикою.

Зіставлення складних слів та відповідних словосполучень дозволяє довести їх більшу структурну компактність і вищий рівень інформативності порівняно з номінативними конструкціями, які утворюються шляхом розгортання цих слів. Такий аналіз також дає змогу чітко визначати й кількісно оцінювати мовні засоби, що підлягають редукції або нейтралізації у внутрішньому синтаксисі поєднань.

Формування внутрішньої організації складного слова є важливим кроком до оптимізації синтагматичної структури при збереженні її змістової насиченості. Інакше кажучи, композит є найбільш економним способом передання значного обсягу інформації, адже дозволяє досягти смислової концентрації завдяки синтаксичному згортанню, що ґрунтується на явищі функціональної синонімії.

Якщо співставити складне слово зі словосполученням, то воно демонструє найвищий рівень синтаксичної компресії та відзначається спрощеною внутрішньою організацією. Це пов'язано з тим, що у складі композита відбувається нівелювання тих морфолого-синтаксичних категорій, які в інших мовних структурах функціонують у формі протиставлень. Сам процес переходу від синтаксичної моделі до цілісного складного слова можна трактувати як морфолого-синтаксичну трансформацію.

Застосовуючи поняття трансформаційних полів (Т-полів), пропонується диференціацію слів, що включають більше однієї кореневої та афіксальної морфеми, на три групи:

- а) власне композити;
- б) складно-похідні (суфіксально-композитні) утворення;
- в) слова, похідні від композитів.

Багато стандартних трансформаційних і номіналізаційних процедур ґрунтувалися на двох основних уявленнях. З одного боку, існувало переконання, що перифраза, яка співвідноситься з похідним словом, водночас

відображає і сам механізм його формування. З іншого — вважалося, що навіть якщо опис не фіксує реальний шлях синхронного словотворення, він усе ж може допомогти уточнити семантичні характеристики похідного. У цей же період з'явилася монографія Р. Ліза [18], яка започаткувала систематичне порівняння складних та похідних слів із синтаксичними конструкціями. Приблизно тоді ж Г. Марчанд, один із провідних дослідників англійського словотворення, сформулював концепцію, згідно з якою морфологічні одиниці — зокрема композити й похідні префіксального чи суфіксального типу — можна трактувати як скорочені варіанти повних речень у субстантивній, ад'єктивній чи дієслівній формі [19, с. 117].

У позиції постпозитивного елемента, виокремлюються мікрополя агентивності, інструментальності, темпоральності, компаративності, локативності, оцінності та кольоронайменувань. Використання трансформаційного аналізу (ТА) дає змогу виявити розбіжності у «дериваційній історії» зовні подібних структур і виокремити їхні структурно-семантичні типи залежно від категоріального значення першого компонента, що виник шляхом «морфологізації» дієслівних синтагм. Серед таких типів виділяються:

1. Агентивний — іменник виступає як виконавець дії (company-supplied, monopoly-run, man-made, computer-controlled, government-dominated, government-employed; Nixon-haunted, Syrian-controlled).

Приклад: Canada's Justice Department obediently followed company directives to lay charges against railway workers named in company-supplied lists [22].

2. Локативний — перший компонент позначає місце (moon-landing, mill-worker, mill-working, space-walker, London-bound, ice-skating, hedge-hopping, water-skiing, home-made, house-trained).

Приклад: Another three astronauts were named late on Thursday for a moon-landing trip [23].

3. Темпоральний — рідкісний тип, у якому початковий компонент позначає час (day-dreaming, winter-feeding, spring-cleaning).

Приклад: There was a great spring-cleaning at Hornsney College of Art yesterday when the students washed the walls and windows, cleaned the floors [24].

4. Інструментальний — перший компонент виражає засіб або спосіб дії (bottle-fed, breast-fed, breast-feeding, hand-feeding, vacuum-cleaning, vacuum-dried, pistol-whipping).

Приклад: The food was vacuum-dried [25].

5. Об'єктний — початковий компонент позначає об'єкт, на який спрямована дія (pain-killing, eye-opening, peace-loving, decision-making, fox-hunting, profit-taking, book-burning, trouble-making, policy-making, money-making, bomb-carrying, dish-washing).

Приклад: MP attacks nuclear "money-making" shelter [26].

Відомо, що нове слово виникає не лише тоді, коли постає необхідність позначити невідоме явище чи предмет. Часто імпульсом стає водночас потреба у свіжому змістовому наповненні й у новій граматико-синтаксичній ролі для вже наявної або потенційної номінації. Інакше кажучи, словотворення не завжди зумовлене браком назв, а нерідко — прагненням мовця надати звичним словам додаткового відтінку, уточнити зміст, зробити висловлення компактнішим і структурно зручнішим. Це зумовлено тим, що синтаксичні чинники можуть виступати каталізатором появи нових слів. Науковці ще давно акцентували увагу на тому, що відомі слова можуть слугувати базою для створення нових, покликаних виконувати інші, нетипові для попередників, синтаксичні функції. Подібний різновид словотворення обґрунтовано відносити до синтаксичного [20].

Мовці, прагнучи лаконічності, часто відходять від усталених моделей, виключаючи з них елементи, які сприймаються як надмірні. У такому разі словосполучення поступово втрачає граматичну цілісність і переходить у статус складної лексеми. Тож формування складних слів доцільно розглядати як частину ширшої тенденції до "згортання" мовних структур і мінімізації синтагматичних засобів.

Зазначений процес ілюструють численні англомовні приклади, серед яких:

- ...the day before Afghan authorities discovered and detonated a bomb known as a Vbied... later warning about Dbieds, or donkey-borne explosives [27, с.16].
- Перша судова справа із реальним терміном покарання стосовно користувача, що поширював фільми через BitTorrent [27, с. 13].
- Singh став найвищим за рангом учасником, який постраждав у ході розслідування ООН гуманітарної програми [27, с.7].
- Тривалий рух населення до динамічних міст на кшталт Лас-Вегаса зберігається вже десятиліттями [27, с. 6].
- Судовий вирок файлообміннику [27, с. 13].
- Сьєрра-Леоне — неймовірно мальовнича, але водночас трагічна країна... [27, с. 22].
- Образ героя Марлоу, який спалював Коран, зазнав цензури... [28, с. 3].
- Жінки, які годують грудьми чи з пляшечки, однаково стикаються з труднощами у пошуку комфортних місць... [28, с. 18].
- Якщо компанія стане більш орієнтованою на прибуток... [29, с. 8].
- Франція втратила право фінансувати збиткові транспортні підприємства [29, с. 8].
- Жорсткі заходи Путіна означатимуть кінець для іноземних НУО... [28, с. 40].
- Прихильники поправок стверджують, що вони убезпечать Росію від революцій, подібних до грузинської чи української... [28, с. 40].
- Французький уряд скликав екстрене засідання... через масові заворушення молоді [30, с. 1].
- Очистка балансів державних банків Китаю від проблемних боргів... [30, с. 14].
- Близько 150 осіб отримали допомогу після торнадо... [30, с. 7].
- Саме рішучість тодішнього прем'єра Чжу Жунцзі сприяла вступу Китаю до СОТ [30, с. 14].

- Qualcomm відкинула будь-які звинувачення [30, с. 11].

У процесі словотворення відправною точкою часто виступають словосполучення, що мають різний ступінь усталеності, але під впливом морфологічних механізмів набувають ізольованого статусу. Наприклад, форми *common-marketer*, *free-lifer*, *two-edged* сягають витоків словосполучень *common market*, *free-life*, *two edges*. У сфері соціально спрямованої комунікації відбувається безперервне розширення словникового складу за рахунок складних утворень на кшталт *peace-lover*, *peace-loving*, *policy-maker*, *policy-making*, *job-making*, *profit-seeker*, *profit-seeking*, *money-getter*, *money-getting*, *Union-buster*, *atom-buster*, *gas-producer*.

Багато з таких новотворів відносяться до категорій *nomina actionis* та *nomina agentis*. Їхня структура часто виникає на основі дієслівних словосполучень: *block-making* ← *to make blocks*; *money-getter*, *money-getting* ← *to get money*; *profit-seeking* ← *to seek profit*; *peace-seeker*, *peace-seeking* ← *to seek peace*; *peace-breaker*, *peace-breaking* ← *to break peace*; *peace-lover* ← *to love peace*; *sensation-seeking* ← *to seek sensation*; *icebreaker* ← *to break ice*. Водночас лише невелика кількість таких номінативів має прямі відповідники у вигляді складних дієслів.

Зокрема, одиниці з компонентами *-maker*, *-making* спираються на похідні від синтаксичних конструкцій моделі, тоді як їхні структурно наближені паралелі пов'язані зі складними дієсловами.

Приклади демонструють це розмежування:

а) *arrow-maker*, *arrow-making* ← *to make arrows*; *basket-maker*, *basket-making* ← *to make baskets*; *bread-maker*, *bread-making* ← *to make bread*; *decision-maker*, *decision-making* ← *to make decisions*; *policy-maker*, *policy-making* ← *to make policy*; *mischievous-maker*, *mischievous-making* ← *to make mischiefs*; *peace-maker*, *peace-making* ← *to make peace*.

б) *bed-making* ← *to bed-make*; *hay-making*, *hay-maker* ← *to hay-make*; *love-making* ← *to love-make*; *merry-making* ← *to merry-make*; *tailor-maker* ← *to tailor-make*.

Застосування трансформаційного аналізу (ТА) у поєднанні з методом безпосередніх складників (БС) дозволяє відновити "дериваційні траєкторії" зовні подібних конструкцій і виокремити основні структурно-семантичні типи складних девербативів. Вони виникають на основі дієслів-комполітів за моделлю $n+v$, форм дієприслівників, а також лексем типу *nomina agentis* та *nomina actionis*, що з'являються через морфологізацію дієслівних словосполучень.

У сучасній англійській мові можна визначити два провідних джерела словотвірних новоутворень цього типу:

1. Складні дієслова-комполіти, утворені за моделями:

- $n+v$, $adv+v$: to price-fix → price-fixing, price-fixer; to baby-sit → baby-sitting, baby-sitter; to ghost-write → ghost-writer; to best-sell → best-seller; to quick-freeze → quick-freezing.

- $n+n$ (транспоновані структури): to moonshine → moonshiner, moonshining; to jitterbug → jitterbugger, jitterbugging; to fox-trot → fox-trotter, fox-trotting; to bootleg → bootlegger, bootlegging; to blacklist → blacklister, blacklisting; to blue-pencil → blue-penciling; to blackmail → blackmailing; to blueprint → blue-printer; to free-wheel → free-wheeler.

2. Дієслівні та іменникові словосполучення, що виконують функцію твірної основи:

- to love peace → peace-lover;
- to walk in the space → space-walker;
- to land on the moon → moon-landing;
- to make films → film-maker, film-making;
- to make the law → law-making;
- to seek sensation → sensation-seeking;
- ale-monger → ale-mongering; apple-monger → apple-mongering; fish-monger → fish-mongering.

Окрему підгрупу формують слова з дієприкметниковим чи квазі-дієприкметниковим компонентом. Вони походять від складних дієслів, створених за моделями $n+v$, $adv+v$, $n+n$, $adj+n$: *taylor-made*, *bottle-fed*, *jet-propelled*, *tape-recorded*, *custom-made*, *mass-produced*, *double-crossed*, *quick-frozen*, *panhandled*, *pinpointed*.

Метод трансформаційного аналізу дає змогу виокремлювати семантико-структурні відмінності між формально подібними словосполученнями (порівн. *man-made* – *man makes*; *home-produced* – *to produce at home*). Це доводить: форма не існує поза змістом, а носій ознаки невіддільний від формальних показників. Такі одиниці, що виникають стихійно й вкорінюються у лексиці, рідко фіксуються словниками через їхню повторюваність, шаблонність і прозору структурну схему. Подібні утворення ілюструють процес семантичного ущільнення, у якому простежується суперечність між двочленною будовою назви та єдністю значення. Важливим у реконструкції історії словоскладання є малодосліджене явище композитної омонімії, що виявляється шляхом трансформаційного відтворення смислової структури складних слів. Наукове завдання полягає у з'ясуванні:

1. у яких мовах омонімія композитів наявна та які чинники визначають її розвиток чи занепад;
2. які моделі словоскладання її продукують (в англійській, окрім $n+n$, модель $n+V-ed$ породжує омонімічні форми: *water-protected* – «захищений від води» та *water-protected* – «захищений самою водою»);
3. які типи омонімії (лексична, структурна, дериваційна) характерні для певних моделей;
4. які критерії дозволяють відрізнити полісемічні композити від омонімічних.

За спостереженнями У. І. Мейса, приклади на *-ed* не усвідомлюються англомовними носіями як омоніми, а сприймаються як дієприкметникові форми від відповідних дієслів-композитів: *The site ear-marked for the new hotel. A more*

direct route is to be sign-posted for use at night. France found herself in utter isolation, cold-shouldered by all her market partners. They can be dry-cleaned and pressed. Hot drinks and tea rope-hauled to us gave us the necessary strength [21, c.95–96].

Приклад структурно-лексичної омонімії становить пара *space-saver*. В одному випадку *space* означає «простір», і вся лексема позначає предмет, що економить місце (пор. *labour-saver*, *money-saver*). В іншому – *space* трактується як «космос», а слово позначає апарат для порятунку екіпажу космічного корабля.

Узагальнення досліджених фактів показує, що конструкції типу *government-directed*, *tape-recorded* ґрунтуються на предикативних зв'язках між компонентами (*to record on the tape*) і свідчать про їхню високу продуктивність та релевантність у сучасній англійській композитології.

3.2. Методичні підходи до вивчення складних слів у курсі англійської мови

Лексичний підхід у вивченні англійської мови базується на систематичному запам'ятовуванні та практичному використанні нових лексичних одиниць у відповідних контекстах. Його основна мета — формування природного, мовленнєво багатого словникового запасу через знайомство зі стійкими словосполученнями, блоками слів і готовими фразами. До основних аспектів цього підходу належать:

1. Вивчення стійких словосполучень (collocations), тобто комбінацій двох або більше повнозначних слів, які часто зустрічаються разом і звучать природно для носіїв мови. Такі поєднання неможливо довільно змінювати без втрати автентичності висловлювання. Наприклад: *strong coffee, catch a cold, heavy rain, run a business, break the news, make a mistake, drive a car, have a shower*. В усіх цих випадках слова утворюють природні сполуки, які важко замінити синонімами, наприклад *powerful coffee* звучало б неприродно. Освоєння таких словосполучень дозволяє не лише розширити словниковий запас, а й підвищити рівень вільного володіння мовою, сприяє розумінню її стилістичних особливостей та знижує ризик типових помилок [31].

2. Вивчення лексичних блоків або фрагментів (lexical chunks) — це запам'ятовування груп слів, які зазвичай вживаються разом у певних ситуаціях і сприймаються як єдине ціле. Такий підхід допомагає учням розпізнавати та відтворювати мовні конструкції у готовому вигляді, а не складати їх по словах. Приклади: *take care of, make a decision* — це звичні лексичні фрагменти, які часто використовуються в усному та письмовому мовленні. Лексичні блоки можуть включати як стійкі словосполучення (*totally convinced, strong accent, terrible accident, sense of humour, sounds exciting, brings good luck*), так і поєднання повнозначного слова з службовим (*by the way, up to now, upside down, a long way off, out of my mind*) [31]. Крім того, граматичні конструкції

також можуть функціонувати як лексичні блоки, наприклад: *could have been, if I were you, will be going*. Це підкреслює важливість інтегрування граматики у контекст лексичних фрагментів [32]. Опановуючи та використовуючи такі блоки, учні значно покращують природність мовлення та легкість його сприйняття.

3. Засвоєння готових фраз для комунікації (gambits), які допомагають розпочати розмову, перейти до конкретної теми або уточнити значення висловленого. Використання таких фраз ефективно підвищує комунікативні навички та впевненість у спілкуванні англійською. Наприклад:

- Can you repeat that, please?
- Excuse me, could you help me with something?
- By the way, have you heard about...?
- I was just wondering, do you know...?
- To be honest, I'm not really sure what you mean.
- That's interesting. Can you tell me more about that?
- I'm sorry, I didn't catch your name.

Застосування лексичних блоків, стійких словосполучень та комунікативних фраз у навчальному процесі дозволяє створити умови для більш природного та впевненого використання англійської мови, а також формує у студентів здатність швидко орієнтуватися у реальних мовленнєвих ситуаціях.

4. Вивчення функціональних фраз (functional language) передбачає освоєння висловлювань, які виконують певну комунікативну роль у конкретному контексті. До таких фраз належать вислови для висловлення та уточнення думок, пояснення позиції, виправдання, перебивання співрозмовника, вираження переваг, подання скарг тощо. Функціональні фрази активно використовуються носіями мови і відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного спілкування в різноманітних ситуаціях. Наприклад, можна навести функціональні фрази для вираження згоди або підтримки [33].

5. Засвоєння жанрових фраз орієнтоване на конкретні жанри мовлення, будь то усне або письмове. Це можуть бути формули для запрошень, написання листів та електронних листів, складання есе, рецензій чи інших видів текстів. Використання таких фраз у навчальному процесі допомагає студентам не лише правильно вибрати мовні засоби відповідно до жанру, а й підвищує рівень загальної комунікативної компетенції, формує навички організації власного висловлювання у різних ситуаціях.

Досвід викладання практичного курсу англійської мови в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка показав, що єдиної чіткої схеми роботи з лексикою не існує. Проте на основі принципів лексичного підходу можна виділити кілька ефективних методичних ідей. Зокрема, викладачеві рекомендується пояснювати значення нових слів різними шляхами:

- через визначення та пояснення (definition);
- із застосуванням наочних матеріалів, таких як контекстні діаграми, малюнки, ілюстрації або ж жести;
- через порівняння із синонімами та антонімами, з подальшою демонстрацією їх у словосполученнях та реченнях;
- через розширення значення слова, тобто:
 - визначення набору слів, з якими нова лексема поєднується у стійкі словосполучення;
 - подання переліку словоформ вивчуваної лексеми.

Проте лише запам'ятовування значення або перекладу слова недостатньо. Освоєння нових лексичних одиниць вимагає розвитку низки навичок і умінь, серед яких:

1. Правильне написання та вимова слів. Наприклад, у рамках словникового диктанту ефективно використати аудіозаписи для ознайомлення з лексикою певної теми. При вивченні теми *Travelling* студентів можна поділити на групи,

кожна з яких виписує слова з окремої підтематики (*city transport, tourist information, kinds of holidays, trips and sightseeing*). Такий підхід одночасно розвиває навички слухання та письма і дозволяє поглиблювати граматичні знання, наприклад, шляхом відбору слів певної частини мови.

2. Визначення значення слова та добір відповідного лексичного елементу за контекстом. Робота з багатозначними словами сприяє розширенню словникового запасу, активізує мислення та збагачує мовлення. Для цього студентам пропонують використовувати тлумачні словники, пояснювати значення слів власними словами та самостійно складати словосполучення чи речення за малюнками, що відображають предмети з однаковою назвою. Наприклад, *a cabin* може означати: 1) каюту; 2) кабіну літака; 3) дерев'яний будиночок. Аналогічно, студенти можуть зображати предмети або людей з однаковими назвами, як-от: *a coach, a belt, a platform*. Такий підхід розвиває здатність використовувати багатозначні слова в мовленні та сприяє формуванню творчих здібностей студентів через виконання завдань творчого характеру.

3. Вміння добирати синоніми та антоніми до вивчуваного слова є важливою складовою лексичної компетентності. Орієнтуючись на семантичне значення лексеми, студенти навчаться підбирати слова, що максимально відповідають контексту, та враховувати нюанси значень. Наприклад, речення *Our class is going on a(n) ... to the zoo tomorrow* пропонує доповнити пропуск словом із ряду синонімів для позначення видів подорожей: *voyage, journey, trip, tour, excursion, travel, expedition, cruise, flight*. Аналогічно, можна запропонувати добрати синоніми чи антоніми до таких лексем, як *arrive at / in* — синоніми: *come, reach one's destination, approach, enter, get to, set foot on*; антоніми: *depart, leave, go*.

4. Уміння перефразовувати полягає в здатності передавати зміст лексичних одиниць іншими словами та висловлювати власні думки різними способами. Такі дії сприяють глибшому засвоєнню матеріалу та активізації мовної компетентності. До перефразування належить, зокрема, заміна вузьких понять

на більш загальні та навпаки. Наприклад: *a wristwatch* — наручний годинник, *twelve hundred shows* — тисяча двісті шоу, *student* — студент, учень, слухач, *networking* — спілкування.

5. Опанування словосполучень (collocations) та здатність створювати нові на їхній основі. Студенти, засвоївши словосполучення *package holiday*, *seaside resort*, *guided tour*, *business trip*, можуть скласти інші комбінації із запропонованих слів: *summer*, *package*, *beach*, *adventure*, *tourist*, *holiday*, *popular*, *coach*, *sightseeing*, *boat*, *day*. Крім того, вони без труднощів вставляють потрібні словосполучення у речення або співвідносять їх із перекладом, що сприяє формуванню навичок вільного мовлення.

6. Уміння здогадуватися про значення лексичних одиниць за контекстом. Така навичка розвиває мовну інтуїцію та допомагає швидко орієнтуватися у текстах різного рівня складності.

7. Розпізнавання лексичних блоків — як стійких словосполучень, так і граматичних структур — у зв'язному тексті. Завдання студентів може включати виділення, підкреслення або виписування фраз із подальшим відпрацюванням їх вимови. У парах студенти обговорюють текст, використовуючи виписані фрази. Для розвитку творчого письма можна запропонувати скласти невелику розповідь із застосуванням вивчених фраз, а для вдосконалення усного мовлення — представити проект або виступ на задану тему.

8. Володіння стандартними комунікативними фразами (жанровими, функціональними, *gambits*) та здатність швидко їх застосовувати у різних ситуаціях. Носії мови мають великий арсенал лексичних фрагментів для спілкування: фіксовані (*watch out*), напівфіксовані (*watch a film/video/a penny/how*), а також ідіоми (*watch the clock*). Перед викладачем постає подвійне завдання: по-перше, допомогти студентам автоматично засвоїти ключові лексичні фрагменти, необхідні для правильного та вільного мовлення; по-друге, активно залучати творчі методи навчання, такі як дискусії, рольові ігри, конференції, вікторини та конкурси.

Таким чином, лексика має вивчатися та практикуватися максимально активно, адаптуючись до рівня та потреб студентів. Вивчувані одиниці опрацьовуються у різних контекстах під час заняття, при виконанні домашніх завдань та самостійній роботі.

Аналіз наукового та практичного матеріалу показав, що перевагами лексичного підходу є: використання автентичних мовних зразків, одночасне засвоєння лексичної, граматичної та фонетичної структури, розвиток мовної здогадки, подолання мовного бар'єру та страху помилки, акцент на результативному спілкуванні.

Водночас недоліки лексичного підходу полягають у тому, що відсутність уваги до граматики може призвести до неповного розуміння правил та їх неправильного застосування. Вивчення великого словникового запасу окремо від комунікативного контексту може ускладнити використання мови в реальному житті, а монотонне повторення словникових одиниць — знизити мотивацію студентів.

3.3. Система вправ для навчання складних слів

Ефективне формування системи вправ відіграє ключову роль у навчальному процесі, адже вона дозволяє послідовно опрацьовувати всі види навичок, активно зацікавлювати учнів, мотивувати їх до навчання та водночас уникати надмірного навантаження. Така системність сприяє більш глибокому та швидкому засвоєнню нового матеріалу, а учні демонструють високі результати у процесі навчання. У даному підрозділі увага зосереджується на структурно-типологічних характеристиках системи вправ, а також на конкретних прикладах вправ, класифікованих за їх типами.

У словникових джерелах термін «вправа» визначається як обмежена за обсягом навчальна діяльність, метою якої є формування або закріплення конкретної навички [39]. У методичній літературі зустрічається ширше трактування: вправа розглядається як свідоме й багаторазове виконання певних операцій, дій чи діяльності в умовах навчання для оволодіння конкретними знаннями та практичними вміннями [38, с. 33].

Щоб вправа виконувала свою навчальну функцію ефективно, вона має бути організована за певною структурою, яка зазвичай включає три обов'язкові елементи та один додатковий, присутність якого залежить від складності завдання та рівня підготовки учнів.

Перший елемент структури – це детальна інструкція до виконання вправи. Вона має містити пояснення форми виконання завдання (письмово чи усно, індивідуально або в групах) та механізму його перевірки і оцінювання [36, с. 78]. Під час надання інструкції доцільно вказати, які конкретні навички будуть розвиватися, щоб учні могли приділити їм належну увагу.

Додатковий, необов'язковий компонент – демонстрація зразка виконання частини вправи. Його наявність доцільна у разі високої складності завдання або для учнів із різним рівнем підготовки.

Наступний етап – безпосереднє виконання вправи. На цьому кроці викладач може виступати як спостерігач або активно втручатися у процес, надаючи допомогу у разі виникнення труднощів.

Заключний компонент структури – контроль за виконанням вправи. Він може здійснюватися викладачем відразу після завершення завдання або з певним часовим інтервалом. Крім того, контроль може включати організацію самоперевірки або взаємоперевірки серед учнів, що сприяє підвищенню їхньої самостійності та відповідальності.

Отже, вправа, яка відповідає встановленій структурі, включає чітко визначену інструкцію, можливий зразок виконання (за потреби), процес безпосереднього виконання завдання учнями та контроль його результатів, що забезпечує максимальну ефективність навчального процесу.

У методиці навчання іноземних мов класифікація вправ здійснюється на основі низки визначальних критеріїв:

- спрямованість на інформаційні операції – вправи можуть орієнтуватися на сприйняття (рецептивні), відтворення (репродуктивні), одночасне сприйняття та відтворення (рецептивно-репродуктивні) або на активне створення мовленнєвого продукту (продуктивні);
- ступінь мотивації учнів – вправи поділяються на мотивовані та немотивовані;
- рівень педагогічного керівництва – може передбачати повний, частковий або мінімальний контроль з боку викладача;
- наявність ігрового елементу – вправи можуть включати або не включати ігрову складову;
- організаційна форма виконання – завдання виконуються індивідуально, у парах або групах;
- форма реалізації вправи – усні або письмові;
- залучення першої мови – вправи можуть бути одномовними або двомовними/з перекладом;

- комунікативна спрямованість – вправи поділяються на комунікативні та некомунікативні [34, с. 228].

Для ефективного формування лексичної компетенції доцільно виділити особливості трьох основних категорій вправ:

Некомунікативні вправи – спрямовані на розвиток рецептивних і репродуктивних навичок. До них належить, зокрема, повторення слів за викладачем або аудіозаписом із концентрацією на вимові конкретних звуків та наголосів (наприклад, звук [i:] у словах *tree, sea, receive, women, believe, we, people* або [u:] у словах *fool, rule, shoes, true, crew, move*). Також до цього типу відноситься морфологічний аналіз лексичних одиниць, що передбачає визначення кореня, префікса та суфікса у словах (*unhappy, landholder, goodness, talkative, motivation, dehydration, nonsense*) із подальшим застосуванням взаємоконтролю між учнями для закріплення структурних елементів лексики [35, с. 126].

Умовно-комунікативні вправи – орієнтовані на автоматизацію використання лексичних одиниць. Прикладами таких вправ є надання визначень слів українською або іноземною мовою (*candle – light source now mostly used for decorative and ceremonial purposes, consisting of wax; door – отвір у стіні для входу і виходу*), відбір слів, що не відповідають певній темі (*book, pen, pencil, ruler, paper, elephant*), або групування лексичних одиниць за тематичними категоріями (*clothes – dress, skirt, cap, t-shirt, blouse*). Крім того, цінність слова можна демонструвати через вправи на підбір синонімів (*beautiful – attractive, pretty, good-looking, charming*) або антонімів (*dark – bright, clear, clean, sunny*).

Комунікативні вправи – спрямовані на практичне застосування опанованої лексики в реальних мовленнєвих ситуаціях, що може реалізовуватися через діалоги, рольові ігри, письмові або усні завдання, дискусії та інші інтерактивні види діяльності.

До некоммуникативних вправ також відносяться робота з аудіо- та відеоматеріалами, читання текстів і виконання завдань, що закріплюють лексичний матеріал [37, с. 52]. Це можуть бути тестові завдання з вибором правильних варіантів відповіді, вправи формату True/False, заповнення пропусків у текстах, доповнення речень або письмовий переклад.

Таким чином, навчальна цінність вправ полягає у їхній здатності комплексно розвивати лексичну компетенцію, забезпечувати засвоєння фонетичних, морфологічних і семантичних навичок та поступово переходити від рецептивного сприйняття до активного комунікативного використання мови.

Основна мета умовно-коммуникативних вправ полягає у закріпленні раніше засвоєної лексики та формуванні навички її автоматизованого використання у мовленні. Цей тип вправ охоплює різні види діяльності, серед яких:

- усні відповіді на запитання без попередньо запропонованих варіантів (*What is your favorite book?*) або з готовими відповідями (*What will you do on the weekend? – 1. I will go to the cinema; 2. I will go to my grandmother; 3. I will do my homework; 4. your variant*);
- опис зображень, ілюстрацій або певних ситуацій із подальшим формулюванням питань (*What is painted in this picture? Please name the 5 brightest moments. Ask the question to the person pictured in the photo*);
- створення коротких оповідань, діалогів або сценок із використанням заданого набору слів (*street, dog, five, house, blue, friends, cat, black, morning, go, run, ride a bicycle*);
- усний переклад тексту або його окремих частин;
- перетворення діалогових конструкцій на монологічні та навпаки;
- усні відповіді на запитання після перегляду відеоматеріалів або прослуховування аудіозаписів.

Комунікативні вправи передбачають активне практичне використання вже автоматизованих лексичних одиниць у реальних мовленнєвих ситуаціях. Вони

спрямовані на розвиток навичок живого спілкування та застосування мови у контексті [40, с. 103]. До цього типу вправ належать: висловлення власної думки під час дискусій і бесід; розповіді на різні теми (*hobby, sport, family, pets, ecology, education, music*); розгорнуті відповіді на поставлені запитання (*What is your view on modern environmental problems?*); підготовка та презентація проектів і доповідей.

Аналіз структури та різновидів вправ дозволяє зробити висновок, що їхнє систематичне використання є невід'ємною складовою процесу формування лексичної компетенції. Виконання вправ дає змогу учням послідовно виділити нові лексичні одиниці, ретельно опрацювати їх, довести до автоматизованого рівня та застосовувати у спілкуванні. Особливу увагу слід приділяти дотриманню встановленої структури вправ, оскільки відсутність будь-якого обов'язкового компоненту значно знижує їхню результативність.

Для досягнення оптимальних результатів у розвитку лексичної компетенції доцільно поєднувати використання умовно-комунікативних, комунікативних та некомунікативних вправ. Такий комплексний підхід забезпечує системне опрацювання лексики та сприяє її ефективному закріпленню на всіх етапах навчального процесу, від первинного сприйняття до активного використання в усному та письмовому мовленні.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто особливості навчання англійських складних слів на матеріалі сучасних англомовних текстів гуманітарної сфери, визначено методичні підходи до їх опрацювання у курсі англійської мови та проаналізовано систему вправ, що сприяє формуванню лексичної компетенції учнів. Аналіз прикладів композитів дозволив показати їхнє широке функціонування у літературі, публіцистиці та медіа, що підкреслює актуальність формування вміння правильно їх розпізнавати й уживати.

Обґрунтовано доцільність поєднання традиційних і сучасних методичних підходів (пояснювально-ілюстративного, контекстуально-комунікативного, проблемно-пошукового), що забезпечує комплексне опрацювання складних слів на різних етапах навчального процесу. Доведено, що систематичне використання різних типів вправ — лексичних, граматичних та комунікативних — сприяє не лише засвоєнню форми й значення композитів, а й розвитку навичок їх активного використання у мовленні.

Таким чином, розроблена методика навчання англійських складних слів забезпечує ефективне формування лексичної компетенції та комунікативних умінь студентів, а також створює підґрунтя для подальшого вдосконалення мовної підготовки з урахуванням сучасних тенденцій розвитку англійського словотвору.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі комплексно розглянуто особливості навчання англійських складних слів на матеріалі сучасних англомовних текстів гуманітарної сфери та лексикографічних джерел. У процесі дослідження уточнено поняття складного слова, узагальнено основні класифікації композитів, висвітлено їхнє відображення у словниках і словотвірних моделях. Проаналізовано способи творення складних слів — словоскладання, афіксацію, конверсію, скорочення та телескопію — та показано, що саме ці механізми забезпечують гнучкість і динамічність розвитку словникового складу англійської мови.

Встановлено, що найбільш поширеними є складні іменники й прикметники, тоді як дієслівні та прислівникові утворення трапляються рідше. У похідних композитах простежується поєднання словоскладання з іншими словотвірними процесами, що підтверджує їх комбіновану природу. Семантичні відношення між компонентами (детермінативні, координативні, екзоцентричні) визначають смислову цілісність композитів та їхнє функціональне навантаження у мовленні. Значна частина складних слів має ідіоматичний характер, завдяки чому вони істотно розширюють виражальні можливості англійської мови.

На основі аналізу прикладів із сучасних текстів обґрунтовано доцільність поєднання традиційних і сучасних методичних підходів (пояснювально-ілюстративного, контекстуально-комунікативного, проблемно-пошукового), що забезпечує комплексне опрацювання складних слів на різних етапах навчального процесу. Розроблено й апробовано систему вправ (лексичних, граматичних, комунікативних), яка сприяє не лише засвоєнню форми й значення композитів, а й розвитку навичок їх активного використання у мовленні.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації методичних підходів до навчання англійських складних слів, уточненні класифікації вправ для формування лексичної компетенції та вдосконаленні методики поетапного навчання композитів у курсі англійської мови. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання у викладанні англійської мови у закладах загальної середньої та вищої освіти, при розробленні навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також для підвищення кваліфікації вчителів і викладачів іноземних мов.

Таким чином, обґрунтована у дослідженні методика навчання англійських складних слів забезпечує ефективне формування лексичної компетенції та комунікативних умінь студентів і створює підґрунтя для подальшого вдосконалення мовної підготовки з урахуванням сучасних тенденцій розвитку англійського словотвору.

SUMMARY

The master's thesis comprehensively examines the features of teaching English compound words based on modern English-language texts in the humanitarian sphere and lexicographic sources. In the process of research, the concept of a compound word was clarified, the main classifications of composites were summarized, their reflection in dictionaries and word-formation models was highlighted. The methods of creating compound words — word formation, affixation, conversion, reduction and telescoping — were analyzed, and it was shown that it is these mechanisms that ensure the flexibility and dynamism of the development of the English vocabulary.

It was established that compound nouns and adjectives are the most common, while verb and adverbial formations occur less frequently. In derived composites, a combination of word formation with other word-formation processes is traced, which confirms their combined nature. Semantic relations between components (determinative, coordinate, exocentric) determine the semantic integrity of composites and their functional load in speech. A significant part of compound words is idiomatic in nature, due to which they significantly expand the expressive capabilities of the English language.

Based on the analysis of examples from modern texts, the feasibility of combining traditional and modern methodological approaches (explanatory-illustrative, contextual-communicative, problem-search) is substantiated, which ensures the comprehensive processing of compound words at different stages of the educational process. A system of exercises (lexical, grammatical, communicative) has been developed and tested, which contributes not only to the assimilation of the form and meaning of composites, but also to the development of skills for their active use in speech.

The scientific novelty of the work lies in the systematization of methodological approaches to teaching English compound words, clarification of the classification of exercises for the formation of lexical competence and improvement of the methodology for the phased teaching of composites in the English language course.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in teaching English in secondary and higher education institutions, in the development of textbooks and methodological recommendations, as well as for improving the skills of teachers and lecturers of foreign languages. Thus, the methodology for teaching English compound words substantiated in the study ensures the effective formation of lexical competence and communicative skills of students and creates a basis for further improvement of language training taking into account modern trends in the development of English word formation.

WNIOSKI

Praca magisterska kompleksowo analizuje cechy nauczania angielskich wyrazów złożonych w oparciu o współczesne teksty anglojęzyczne z zakresu humanistyki oraz źródła leksykograficzne. W toku badań doprecyzowano pojęcie wyrazu złożonego, podsumowano główne klasyfikacje wyrazów złożonych, zwrócono uwagę na ich odzwierciedlenie w słownikach i modelach słowotwórczych. Przeanalizowano metody tworzenia wyrazów złożonych – słowotwórstwo, afiksację, konwersję, redukcję i teleskopowanie – i wykazano, że to właśnie te mechanizmy zapewniają elastyczność i dynamikę rozwoju słownictwa języka angielskiego.

Stwierdzono, że najczęściej występują rzeczowniki i przymiotniki złożone, natomiast rzadziej występują formacje czasownikowe i okolicznikowe. W wyrazach złożonych pochodnych prześledzono połączenie słowotwórstwa z innymi procesami słowotwórczymi, co potwierdza ich łączny charakter. Relacje semantyczne między składnikami (determinatywny, współrzędny, egzocentryczny) determinują integralność semantyczną wyrazów złożonych i ich ładunek funkcjonalny w mowie. Znaczna część wyrazów złożonych ma charakter idiomatyczny, dzięki czemu znacząco rozszerzają możliwości ekspresyjne języka angielskiego.

Na podstawie analizy przykładów z tekstów współczesnych uzasadniono zasadność łączenia tradycyjnych i nowoczesnych podejść metodycznych (wyjaśniająco-ilustracyjnych, kontekstowo-komunikacyjnych, problemowo-poszukiwawczych), co zapewnia kompleksowe przetwarzanie wyrazów złożonych na różnych etapach procesu edukacyjnego. Opracowano i przetestowano system ćwiczeń (leksykalnych, gramatycznych i komunikacyjnych), który przyczynia się nie tylko do przyswojenia formy i znaczenia wyrazów złożonych, ale także do rozwoju umiejętności ich aktywnego wykorzystywania w mowie.

Nowość naukowa pracy polega na usystematyzowaniu podejść metodycznych do nauczania angielskich wyrazów złożonych, doprecyzowaniu klasyfikacji ćwiczeń kształtujących kompetencje leksykalne oraz udoskonaleniu metodologii etapowego nauczania wyrazów złożonych w kursie języka angielskiego. Praktyczne znaczenie uzyskanych wyników leży w możliwości ich wykorzystania w nauczaniu języka angielskiego w szkołach średnich i wyższych, w opracowywaniu podręczników i zaleceń metodycznych, a także w doskonaleniu umiejętności nauczycieli i lektorów języków obcych. Zatem, przedstawiona w badaniu metodyka nauczania angielskich wyrazów złożonych zapewnia efektywne kształtowanie kompetencji leksykalnej i umiejętności komunikacyjnych uczniów oraz tworzy podstawy do dalszego doskonalenia kształcenia językowego, uwzględniając współczesne trendy w rozwoju słowotwórstwa angielskiego.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця XX століття як складова мовної картини світу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. В. Андрусак. – Київ, 2003. – 20 с.
2. Балюта Е.Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри: дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови" / Е.Г. Балюта. - Запоріжжя, 2007. - 201 с.
3. Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
4. Бондар М.В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кін. XX - поч. XXI століть: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова" / М.В. Бондар - К., 2004. — 19 с.
5. Дмитрошкін Д. Е. Соціально детермінований композит у сучасній англійській мові / Д. Е. Дмитрошкін // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. — 2010. — Вип. 51. — С. 109–115. — URL: https://eprints.zu.edu.ua/4210/1/vip51_26.pdf
6. Жлуктенко Ю. О. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української мов / За ред. Ю.О. Жлуктенко. - К.: Наукова думка, 1981. - 354 с.
7. Жлуктенко Ю.А. Конверсія В сучасній англійській мові як морфологічно-синтаксичний спосіб словотворення. Питання мовознавства Ю.А. Жлуктенко. - К., 1958. - 250 с.
8. Зацій Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті - 90-ті роки XX століття: автореф. дис... д-ра. філол.наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ю.А. Зацій. - К., 1999. - 19 с.

9. Зубенко Т. В. Навчання лексики англійської мови засобами інформаційних технологій. Наукові праці. Педагогіка. 2017. Випуск 291. Том 303. С. 144–147.

10. Ісаєва Г.Т. Утворення дієслів-конденсатів способом основоскладання як результат мовної економії / Г.Т. Ісаєва // Іноземна філологія. - К., 1965. - Вип. 2. - С. 50-55.

11. Котловський А. Система вправ для формування англомовної лексико-граматичної компетентності майбутніх економістів. [Електронний ресурс] / Андрій Котловський. – Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2017. – № 1, с. 121-127. – Режим доступу : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8268/1/Kotlovskiyi.pdf> 5. Ларіна Т. Підсистема вправ для формування лексичної компетенції у студентів початкового етапу мовної спеціальності [Електронний ресурс] / Т. Ларіна // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10(1). С. 77 82. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10(1)_13). – (15.05.20).

12. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. - Харків: Основа, 1992. - 256 с.

13. Основні способи творення слів в англійській мові. URL: <https://iua.waykun.com/articles/osnovni-sposobi-tvorennja-sliv-v-anglijskij-movi.php>

14. Плющ М.Я. Граматика української мови / М.Я. Плющ: у 2 ч.: [підруч. для студ. філол. спец. вищ.навч. закладів]. - К.: Вища школа, 2005. - 286 с.

15. Раєвська Н.М. English lexicology / Н.М. Раєвська. - К. : Вища школа, 1971. - 94 с.

16. Худолій А.О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця ХХ — на поч. ХХІ ст.: дис. на здоб. наук. ступ. кандидата філол. наук: 10.02.04 "Германські мови" / А.О. Худолій. - К., 2003. - 275 с.

17. Чорна І. Ю. Підсистема вправ і завдань для формування англомовної лексичної компетентності в діловому писемному спілкуванні майбутніх маркетингологів [Електронний ресурс] / І. Ю. Чорна. – Intellectual Archive Vol. 6,

No. c.40-57, March/April 2017. – Режим доступу:
http://intellectualarchive.com/Journal_Files/IAJ_2017_03.pdf.

18.Adams V. An Introduction to Modern Word-Formation / V. Adams. - London: Longman, 1973. - 370 p.

19.Canadian Tribune. - 1973. - Sept. 12. - 25 p.

20.Chetwynd H. Improve Your Fluency by Using Lexical Chunks. URL:https://voicetoword.com/improve-your-fluency-by-using-lexical-chunks/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=improve-your-fluency-by-using-lexical-chunks#:~:text=Improve%20Your%20Fluency%20by%20Using%20Lexical%20Chunks

21.How to Agree in English. URL: <https://www.commonenglishphrases.com/2011/09/expressions-of-agreement-in-english/>

22.International Herald Tribune. - 2005. - Nov. 23. - 30 p.

23.International Herald Tribune. - 2005. - Nov. 7. - 30 p.

24.International Herald Tribune. - 2005. - Nov. 8. - 30 p.

25.Islam C. & Timmis I. What does the lexical approach look like? URL:<https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/articles/lexical-approach-1-what-does-lexical>

26.Jespersen O. Essentials of English Grammar / O. Jespersen. - London, 1956. - 73 p.

27.Johnson Keith. Designing Language Teaching Tasks / Keith Johnson. – Great Britain : Antony Rowe Ltd, Chippenham and Eastbourne, 2003. – 207 p.

28.Lakoff G. Metaphors we live by / Lakoff G., Johnson M. – Chicago, 1980. – 153 p.

29.Learn-English.net.ua. Способи словотворення в англійській мові. URL: <https://learn-english.net.ua/gramatika/sposobi-slovotvorennja-v-anglijskij-movi/>

30.Marchand H. On the Analysis of Substantive Compounds and Suffixal Derivatives Not Containing a Verbal Element / H. Marchand // Indogermanische Forschungen. - 1966. - P. 117-121.

31. Marchand H. Word-building in the English language / H. Marchand. - Cambridge: Cambridge University Press, 1980. - 293 p.
32. Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary [Electronic resource / Merriam-Webster, 2011-2018. – Access mode : <https://www.merriam-webster.com>.
33. Meys W.I. Compound Adjectives in English and the Ideal Speakerlistener / W.I. Meys // A study of Compounding in a transformational-generative framework. - New York: North-Holland Publishing Company, 1974. - 153 p.
34. Morning Star. - 1966. - Jan. 11. - 12 p.
35. Morning Star. - 1968. - Dec. 17. - 12 p.
36. Morning Star. - 1968. - June 3. - 12 p.
37. Morning Star. - 1984. - May 13. - 12 p.
38. Samuda Virginia, Bygate Martin. Tasks in Second Language Learning / Virginia Samuda, Martin Bygate. – Palgrave Macmillan, 2008. – 308 p.
39. The Times. - 2005. - Nov. 24. - 20 p.